

WSPÓŁPRACA
INNOWACJE
TURYSTYKA
ZRÓWNOWAŻONA

RAPORT Z WDROŻENIA STANDARDÓW TURYSTYKI ZRÓWNOWAŻONEJ W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM

GRUDZIEŃ 2024

SPIS TREŚCI

WSTĘP	4
1. PODSTAWY TURYSTYKI ZRÓWNOWAŻONEJ	7
1.1. Definicja	7
1.2. Turystyka zrównoważona a zrównoważony rozwój	7
1.3. Globalne Kryteria Turystyki Zrównoważonej	9
1.4. Zrównoważona destynacja turystyczna	10
1.5. Zrównoważone przedsiębiorstwo turystyczne	12
OPIS I ZAKRES BADANIA	15
2. ZRÓWNOWAŻONE ZARZĄDZANIE NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA	16
2.1. Zarządzanie środowiskowe	16
Wyzwania środowiskowe	16
Energia i klimat	18
Woda	20
Odpady	21
Zanieczyszczenie	23
Ochrona przyrody	24
2.2. Aspekty społeczno-gospodarcze	26
Wyzwania społeczno-gospodarcze	27
Udział turystyki w gospodarce	28
Społeczności lokalne	29
Dostępność dla osób ze szczególnymi potrzebami	30
Kultura	31
2.3. Zarządzanie rozwojem zrównoważonym	33
Strategia zrównoważonego rozwoju turystyki	33
Zarządzanie ruchem turystycznym	36
Zaangażowanie turystów	37
Zaangażowanie branży turystycznej	38
Produkty turystyczne	39
Odpowiedzialna promocja	40
3. ZRÓWNOWAŻONE ZARZĄDZANIE W FIRMACH TURYSTYCZNYCH	41
3.1. Zarządzanie środowiskowe	41
Energia	41
Transport	42
Klimat (śląd węglowy)	43
Woda	43
Odpady	44

3.2. Aspekty społeczne, gospodarcze i kulturowe	45
Warunki zatrudnienia	45
Zaangażowanie pracowników w rozwój zrównoważony	47
Działania na rzecz społeczności lokalnych	48
Kultura	49
Procedury zakupowe	50
3.3. Zarządzanie rozwojem zrównoważonym	51
Osoby odpowiedzialne	51
Wymagana dokumentacja	52
Współpraca z interesariuszami	53
Zaangażowanie klientów w działania zrównoważone	53
Certyfikacja zrównoważonej turystyki i hotelarstwa	54
Motywacja do działań w zakresie rozwoju zrównoważonego	55
4. DOBRE PRAKTYKI Z WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO	56
Przewodnik „Śląskie bez barier”	56
Eko-polityka Międzynarodowego Centrum Kongresowego	56
Szlak ZabytkówTechniki	57
5. PODSUMOWANIE	58
5.1. Ocena ogólna	58
Zgodność z globalnymi kryteriami turystyki zrównoważonej	59
Aspekty kulturowe	59
Aspekty społeczno-gospodarcze	60
Aspekty środowiskowe	62
Zrównoważone zarządzanie turystyką	63
5.2. Dobre praktyki	65
Regionalna strategia zrównoważonego rozwoju turystyki, Irlandia	65
Zaangażowanie branży turystycznej w rozwój zrównoważony, Szkocja	66
Dostępna i inkluzywna turystyka, Australia	67
Zielone szlaki turystyczne Słowenii	68
Szkocja Net Zero — plan działań na rzecz klimatu	69
5.3. Rekomendacje	71
Monitoring i raportowanie rozwoju zrównoważonego w turystyce	71
Zaangażowanie branży turystycznej w zrównoważony rozwój	72
Promocja liderów turystyki zrównoważonej	73
Zintegrowane działania na rzecz klimatu	74

WSTĘP

W ostatnich latach koncepcja zrównoważonego rozwoju turystyki zyskała znaczną uwagę na całym świecie ze względu na rosnące obawy dotyczące wpływu działalności turystycznej na środowisko, społeczeństwo i kulturę. Niestabilność geopolityczna, zmiany klimatyczne oraz zmiany społeczno-kulturowe (takie jak starzenie się społeczeństwa czy wymieranie kultur i tradycji) stawiają przed nami szereg wyzwań, które wymagają odpowiedzialnych i przemyślanych działań. W kontekście tych globalnych problemów, rozwój zrównoważony staje się nie tylko wyborem, ale również formalnym wymogiem stawianym przez UN Tourism. Unia Europejska, poprzez różne programy, takie jak „Europejski Zielony Ład, Strategia na rzecz zrównoważonej mobilności”, dyrektywa Green Claims czy dyrektywa CSRD (dyrektywa dotycząca niefinansowej sprawozdawczości przedsiębiorstw) nakłada na państwa członkowskie obowiązek wdrożenia określonych rozwiązań w zakresie zrównoważonego rozwoju, w tym również w sektorze turystyki.

Województwo śląskie, będące jednym z najsilniejszych gospodarczo regionów w Polsce, charakteryzuje się niezwykłą różnorodnością i bogactwem zasobów naturalnych, kulturowych oraz przemysłowych. Te atuty sprawiają, że region posiada ogromny potencjał turystyczny, który wyróżnia się swoją atrakcyjnością i wielokierunkowością. Mimo to, potencjał ten nie jest w pełni wykorzystywany, co stwarza przestrzeń dla nowych inicjatyw, które mogłyby przyczynić się do jego lepszego wykorzystania. Jednocześnie Śląskie stoi przed szeregiem wyzwań środowiskowych oraz społeczno-gospodarczych, odpowiedzią na które jest „Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” - Zielone Śląskie”, która już w nazwie wskazuje na ambicję regionu w dążeniu do zielonej transformacji. W tym kontekście turystyka zrównoważona odgrywa kluczową rolę jako element wspierający transformację regionu. Jest ona nie tylko narzędziem ochrony zasobów naturalnych i kulturowych, ale także katalizatorem zmian społecznych i gospodarczych. Wdrażanie zasad turystyki zrównoważonej może przyczynić się do równoważenia interesów środowiskowych, społecznych i ekonomicznych, wspierając realizację wizji „zielonego Śląskiego” oraz tworząc warunki dla trwałego i odpowiedzialnego rozwoju regionu. Turystyka zrównoważona, jako element strategii rozwoju, może stać się symbolem nowoczesnego podejścia do transformacji, które łączy tradycję regionu z wyzwaniami współczesności i potrzebami przyszłych pokoleń.

Niniejszy raport jest wynikiem przeprowadzonego we wrześniu br. badania wśród jednostek samorządu terytorialnego (jst) odpowiedzialnych za zarządzanie turystyką, organizacji i firm turystycznych z województwa śląskiego. Głównym celem badania było dokonanie wstępnej oceny oraz weryfikacji poziomu wdrożenia praktyk turystyki zrównoważonej w województwie śląskim.

Raport przedstawia działania podjęte w ramach realizacji tych wymogów, analizuje kroki adaptacyjne polityk regionalnych do unijnych dyrektyw oraz ocenia efektywność wprowadzonych środków. Przedstawione dane i wnioski mają na celu nie tylko ocenę obecnego stanu, ale także wytyczenie dalszych kierunków działań w województwie, które pozwolą na skuteczne i efektywne zarządzanie turystyką w duchu zrównoważonego rozwoju.

Wdrażanie zasad turystyki zrównoważonej może przyczynić się do równoważenia interesów środowiskowych, społecznych i ekonomicznych, wspierając realizację wizji „Zielonego Śląskiego”

CZĘŚĆ 01:

WPROWADZENIE

1. PODSTAWY TURYSTYKI ZRÓWNOWAŻONEJ

Koncepcja turystyki zrównoważonej wywodzi się z rosnącej świadomości dotyczącej wpływu turystyki na środowisko naturalne, kulturę i tradycje i społeczności lokalne oraz miejsc odwiedzanych przez turystów. Pojęcie to zaczęło nabierać znaczenia w latach 80. i 90. XX wieku, kiedy to coraz większa liczba podróżujących zaczęła przyczyniać się do narastających problemów związanych z nadmiernym zużyciem zasobów, degradacją środowiska, zanikiem dziedzictwa kulturowego i nierównościami społecznymi w odwiedzanych destynacjach turystycznych.

W odpowiedzi na te wyzwania, organizacje międzynarodowe, takie jak Organizacja Narodów Zjednoczonych i UNESCO oraz Unia Europejska, zaczęły promować koncepcję turystyki zrównoważonej jako alternatywę dla tradycyjnego modelu rozwoju turystyki.

1.1. Definicja

Turystyka zrównoważona to, według UN Tourism,

"turystyka, w której w pełni uwzględnia się obecne i przyszłe skutki gospodarcze, społeczne i środowiskowe, biorąc pod uwagę potrzeby odwiedzających, branży, środowiska i społeczności przyjmujących".

Według UN Tourism, zrównoważona turystyka zakłada:

- Optymalne wykorzystanie zasobów środowiskowych, które stanowią kluczowy element rozwoju turystyki, utrzymując podstawowe procesy ekologiczne i pomagając zachować dziedzictwo naturalne i różnorodność biologiczną.
- Poszanowanie autentyczności społeczno-kulturowej społeczności przyjmujących, ochronę ich dziedzictwa kulturowego i tradycyjnych wartości oraz przyczynianie się do międzykulturowego zrozumienia i tolerancji.
- Zapewnienie rentownej, długoterminowej działalności gospodarczej, zapewniającej wszystkim zainteresowanym stronom korzyści społeczno-gospodarcze, które są sprawiedliwie rozdzielane, w tym poprzez stabilne zatrudnienie i możliwości zarobkowania oraz usługi społeczne dla społeczności przyjmujących, a także przyczynianie się do zmniejszenia ubóstwa.

1.2. Turystyka zrównoważona a zrównoważony rozwój

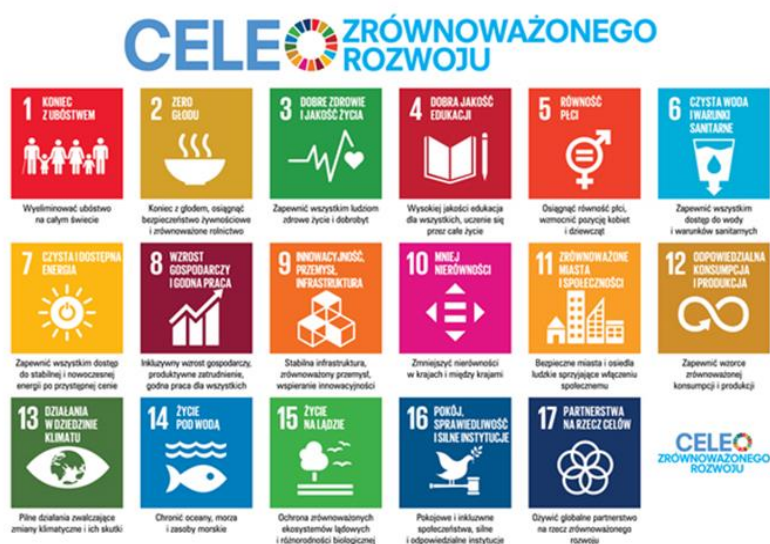
Koncepcja turystyki zrównoważonej jest ściśle powiązana z koncepcją rozwoju zrównoważonego. Obie te koncepcje opierają się na zasadzie harmonijnego rozwoju i równowagi między aspektami ekonomicznymi, społecznymi, kulturowymi i środowiskowymi. Turystyka zrównoważona odnosi się do podejścia do turystyki, które minimalizuje negatywne skutki dla środowiska naturalnego i kulturowego, promuje ochronę dziedzictwa i zasobów,

a także przyczynia się do poprawy warunków społecznych i ekonomicznych lokalnych społeczności.

Koncepcja rozwoju zrównoważonego zakłada, że rozwój powinien uwzględniać potrzeby teraźniejszych pokoleń, nie zagrażając możliwości przyszłym pokoleniom w zaspokajaniu ich własnych potrzeb.

W kontekście turystyki, koncepcja turystyki zrównoważonej jest implementacją zasad rozwoju zrównoważonego. W rezultacie, turystyka zrównoważona staje się częścią szerszej strategii rozwoju zrównoważonego, w której uwzględniane są również inne sektory gospodarki i aspekty społeczne. Współpraca międzysektorowa i uwzględnienie zasad turystyki zrównoważonej w ogólnych strategiach rozwoju są kluczowe dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju w danym regionie czy kraju.

Agenda 2030, znana również jako Globalne Cele Zrównoważonego Rozwoju (CZR), to ambitny plan działań przyjęty przez państwa członkowskie ONZ w 2015 roku. Składa się z 17 celów zrównoważonego rozwoju, które mają na celu zwalczanie najważniejszych wyzwań globalnych i poprawę jakości życia na całym świecie do roku 2030.

Cele Zrównoważonego Rozwoju obejmują różnorodne obszary, takie jak eliminacja ubóstwa, zapewnienie powszechnego dostępu do edukacji, promowanie równości płci, zapewnienie dostępu do czystej wody i warunków sanitarnych, walka ze zmianami klimatu, ochrona środowiska, promowanie sprawiedliwości społecznej i wiele innych.

Chociaż turystyka jest bezpośrednio uwzględniona tylko w trzech celach zrównoważonego rozwoju (CZR 8, 12 i 14), ma silne powiązania i wpływ na większość z nich. Ogłoszenie przez ONZ Międzynarodowego Roku Zrównoważonej Turystyki na rzecz Rozwoju w 2017 roku było uznaniem tego potencjału.

1.3. Globalne Kryteria Turystyki Zrównoważonej

Globalne Kryteria Turystyki Zrównoważonej to zestaw zasad i wytycznych opracowanych przez Światową Radę Turystyki Zrównoważonej (Global Sustainable Tourism Council, GSTC). Istnieje oddzielny zestaw kryteriów dla destynacji turystycznych oraz dla branży (dla biur podróży i dla obiektów zakwaterowania).

Kryteria są podzielone na cztery obszary, na które należy zwracać uwagę w turystyce zrównoważonej:

ZARZĄDZANIE:

Dotyczy planowania, zarządzania i monitorowania działań turystycznych w sposób zrównoważony, uwzględniający ochronę środowiska, kulturę i gospodarczy rozwój lokalnych społeczności.

ŚRODOWISKO:

Skupia się na minimalizacji negatywnego wpływu turystyki na środowisko naturalne, włączając ochronę zasobów naturalnych, bioróżnorodności, redukcję emisji gazów cieplarnianych i ochronę unikalnych ekosystemów.

SPOŁECZNOŚĆ:

Odnosi się do korzyści społecznych generowanych przez turystykę, takich jak stymulacja lokalnej gospodarki, tworzenie miejsc pracy, promowanie równości, wspieranie kultury i dziedzictwa lokalnych społeczności oraz uwzględnienie ich opinii i potrzeb.

KULTURA:

Obejmuje poszanowanie, zachowanie i promocję kultury lokalnej, dziedzictwa kulturowego, tradycji i wartości, a także promowanie dialogu międzykulturowego i wzajemnego zrozumienia.

Globalne Kryteria Turystyki Zrównoważonej służą jako punkt odniesienia dla oceny i certyfikacji inicjatyw turystycznych na całym świecie. Dzięki temu stanowią ważne narzędzie dla destynacji i organizacji, które pragną wdrażać zrównoważone praktyki w swojej działalności i przyczyniać się do osiągnięcia celów zrównoważonego rozwoju.

1.4. Zrównoważona destynacja turystyczna

Zrównoważona destynacja turystyczna to miejsce, które podejmuje działania mające na celu osiągnięcie zrównoważonego rozwoju w turystyce. Oznacza to, że destynacja jest zarządzana w sposób holistyczny, uwzględniając aspekty społeczne, środowiskowe i ekonomiczne. Celem zrównoważonej destynacji turystycznej jest minimalizowanie negatywnych wpływów turystyki, jednocześnie poprawiając długoterminowy dobrobyt społeczny, kulturowy i środowiskowy. Taka destynacja stara się zrównoważyć potrzeby turystów z potrzebami lokalnej społeczności oraz chronić i zachować unikalne walory przyrodnicze i kulturowe. Wdrażając odpowiednie strategie i praktyki, zrównoważone destynacje turystyczne dążą do zrównoważonego wzrostu gospodarczego, ochrony środowiska i kultury, promocji odpowiedzialnej konsumpcji i produkcji, a także stymulowania partycypacji lokalnych interesariuszy, zachowując dzięki tym działaniom swój potencjał turystyczny.

Aby zagwarantować zrównoważony rozwój turystyki, konieczne są następujące elementy:

- **Holistyczne i kompleksowe podejście do zarządzania turystyką.** Strategia destynacji powinna uwzględniać wielowymiarowy charakter zrównoważonego rozwoju, w tym wpływ turystyki na środowisko, gospodarkę i społeczeństwo i kulturę. Uwzględnione powinny być takie kwestie jak na przykład: określenie ryzyka związanych z rozwojem infrastruktury turystycznej na środowisko, działania na rzecz sprawiedliwego rozdzielania wpływów płynących z turystyki na poziomie społeczności lokalnych, czy też zarządzanie sezonowością i ruchem turystycznym.
- **Skuteczne ramy prawne,** opracowane i promowane przez rząd i jednostki samorządu terytorialnego (JSA) na wszystkich szczeblach, tak aby kwestie gospodarcze, społeczne i środowiskowe były w pełni uwzględnione, wdrażane i kontrolowane.
- **Zaangażowanie interesariuszy.** Istotne jest zidentyfikowanie kluczowych grup interesariuszy oraz skuteczne zarządzanie relacjami z nimi i między nimi. Niezwykle ważne jest aktywne włączenie mieszkańców w procesy decyzyjne związane z zarządzaniem destynacją turystyczną.
- **Wybór właściwych wskaźników sukcesu.** System mierzenia i monitoringu pełni kluczową rolę w zrównoważonym rozwoju turystyki. Choć wzrost gospodarczy często jest dominującym wskaźnikiem, konieczne jest uwzględnienie szerszego zestawu wskaźników w różnych aspektach zrównoważonego rozwoju, takich jak zadowolenie mieszkańców czy poziom emisji CO₂ wynikający z turystyki.

Zrównoważony rozwój turystyki przynosi korzyści zarówno krótko- jak i długoterminowe dla destynacji (miast, gmin, regionów), przyczyniając się do tworzenia zrównoważonej gospodarki, ochrony środowiska i kultury zwiększenia dobrobytu społeczności lokalnych.

Dlaczego zrównoważony rozwój turystyki się opłaca? Korzyści dla destynacji turystycznych.

Rozwój gospodarczy

Turystyka zrównoważona może przynieść wzrost gospodarczy i generować znaczące dochody dla destynacji. Poprawa infrastruktury turystycznej, rozwój usług i atrakcji turystycznych oraz zwiększenie liczby odwiedzających przyczyniają się do wzrostu miejsc pracy i zwiększenia lokalnej przedsiębiorczości. Turystyka może stymulować rozwój różnych sektorów gospodarki, takich jak handel detaliczny, usługi gastronomiczne, transport, rzemiosło i kultura.

Ochrona środowiska i zasobów naturalnych

Turystyka zrównoważona promuje ochronę środowiska naturalnego i zrównoważone wykorzystanie tych zasobów. Dzięki odpowiednim praktykom zarządzania środowiskowego, regiony mogą minimalizować negatywny wpływ turystyki na ekosystemy, krajobrazy, bioróżnorodność i zasoby wodne. Chronienie unikalnych walorów przyrodniczych przyciąga turystów, którzy poszukują autentycznych i ekologicznych doświadczeń.

Korzyści społeczne

Zrównoważony rozwój turystyki przyczynia się do podnoszenia jakości życia lokalnych społeczności. Poprzez inwestowanie w lokalną infrastrukturę, edukację, ochronę dziedzictwa kulturowego i działań społecznych, turystyka może przyczynić się do wzrostu świadomości i dumy mieszkańców z własnego regionu. Równocześnie turystyka może być źródłem dialogu międzykulturowego i wymiany doświadczeń, co sprzyja wzajemnemu zrozumieniu i tolerancji.

Rozwój społeczności lokalnych

Turystyka zrównoważona angażuje lokalne społeczności w procesy decyzyjne, dając im szansę wpływu na kształtowanie planów rozwoju tego sektora. Poprzez promowanie partycypacyjnego podejścia, turystyka może wspierać rozwój lokalnych inicjatyw, rzemiosła, małych przedsiębiorstw i lokalnych producentów. To z kolei prowadzi do rozwoju społeczności lokalnych, wzmacniając ich poczucie wspólnoty i przyczyniając się do redukcji ubóstwa i nierówności społecznych.

1.5. Zrównoważone przedsiębiorstwo turystyczne

Zrównoważone przedsiębiorstwa turystyczne (tutaj mamy na myśli zarówno firmy prywatne jak i inne organizacje, które obsługują turystów) to takie podmioty, które nie kierują się wyłącznie zyskiem, a uwzględniają w swojej działalności szersze aspekty ekonomiczne, środowiskowe i społeczne, oraz dbają o wszystkie grupy interesariuszy. Mają one na celu minimalizowanie negatywnego wpływu na środowisko, promowanie społecznej odpowiedzialności biznesu i wspieranie lokalnej społeczności. Zrównoważone przedsiębiorstwa turystyczne angażują się w ochronę przyrody poprzez zastosowanie różnych praktyk, takich jak efektywne zarządzanie zasobami naturalnymi, ograniczanie emisji gazów cieplarnianych i ochrona bioróżnorodności. Ponadto, starają się tworzyć korzystne warunki pracy dla pracowników, wspierać lokalne inicjatywy społeczne, promować kulturowe dziedzictwo i angażować się w inicjatywy prospołeczne. Poprzez takie działania, przedsiębiorstwa turystyczne promują bardziej zrównoważoną i odpowiedzialną turystykę, która przynosi korzyści zarówno dla samego biznesu, jak i destynacji, w której się znajdują.

Dlaczego turystyka zrównoważona się opłaca? Korzyści dla przedsiębiorstw turystycznych.

Kompleksowe zarządzanie zrównoważonym rozwojem przynosi firmom i organizacjom turystycznym szereg korzyści:

Poprawa wizerunku i reputacji

Firmy, które angażują się w zrównoważony rozwój, budują swój pozytywny wizerunek i reputację. Klienci coraz częściej preferują firmy, które są odpowiedzialne społecznie i troszczą się o środowisko. Przez konsekwentne działania w obszarze zrównoważonego rozwoju, firmy mogą zyskać zaufanie klientów, co prowadzi do większej lojalności i zwiększenia konkurencyjności na rynku.

Zwiększenie efektywności operacyjnej

Działania związane ze zrównoważonym rozwojem, takie jak redukcja zużycia energii, wody i wytwarzanych odpadów, prowadzą do poprawy efektywności operacyjnej. Oszczędności wynikające z efektywnego zarządzania zasobami mogą przyczynić się do obniżenia kosztów operacyjnych i zwiększenia rentowności firmy.

Innowacyjność i konkurencyjność

Zrównoważony rozwój otwiera okno dla innowacji i tworzenia nowych rozwiązań. Firmy, które koncentrują się na wprowadzaniu nowych technologii, procesów i produktów ekologicznych, mają szansę zyskać przewagę konkurencyjną na rynku. Innowacyjne podejście do zrównoważonego rozwoju może przyciągnąć uwagę klientów i zachęcić ich do wyboru danej firmy.

Zaangażowanie pracowników

Pracownicy, szczególnie młodsze pokolenia, są coraz bardziej zainteresowani pracą w firmach, które promują wartości zgodne z zrównoważonym rozwojem. Firmie, która wykazuje zaangażowanie w troskę o środowisko i społeczność, łatwiej będzie przyciągnąć i zatrzymać utalentowanych pracowników, co wpłynie na wydajność i atmosferę pracy.

Ochrona zasobów naturalnych i środowiska

Branża turystyczna i hotelarska ma bezpośredni wpływ na środowisko naturalne. Wdrażanie zrównoważonego rozwoju pozwala na minimalizowanie negatywnego wpływu na przyrodę i chronienie miejsc o unikalnych walorach przyrodniczych. Zachowanie naturalnego piękna i bioróżnorodności jest niezwykle istotne dla przyszłości branży turystycznej, ponieważ atrakcyjne środowisko przyrodnicze przyciąga turystów.

Wspieranie lokalnej społeczności

Przedsiębiorstwa turystyczne odgrywają istotną rolę we wspieraniu lokalnej społeczności. Poprzez angażowanie się w projekty społeczne, wspieranie lokalnych przedsiębiorców, producentów i rzemieślników, firmy przyczyniają się do rozwoju regionalnego i tworzenia miejsc pracy. Ta interakcja z lokalnymi społecznościami wpływa na pozytywny rozwój i trwałość regionu, a w tym samym, na bardziej atrakcyjne środowisko biznesowe.

CZĘŚĆ 02 :

ZRÓWNOWAŻONE ZARZĄDZANIE NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA

OPIS I ZAKRES BADANIA

Poniżej przedstawione zostały wyniki oceny wdrożenia kryteriów turystyki zrównoważonej w województwie śląskim, na poziomie zarządzania województwem jako destynacją turystyczną. Dodatkowo, przeanalizowane zostały praktyki z zakresu zarządzania środowiskowego i odpowiedzialności społecznej biznesu wdrażane przez przedsiębiorstwa i atrakcje turystyczne działające na terenie województwa śląskiego.

Ocena wdrożenia praktyk na poziomie destynacji została dokonana wyłącznie na podstawie danych przekazanych przez Śląską Organizację Turystyczną i Urząd Marszałkowski, a także ankiet internetowych, na które odpowiedzieli przedstawiciele gmin, powiatów i innych jednostek samorządu terytorialnego (jst) przynajmniej w części swoich kompetencji zaangażowanych w rozwój turystyki na szczeblu lokalnym.

Ocena wdrożenia praktyk turystyki zrównoważonej przez branżę turystyczną również została dokonana na podstawie ankiet internetowych. W badaniu wzięły udział firmy turystyczne, głównie mikro i małe przedsiębiorstwa. Znaczącą grupę respondentów stanowiły organizatorzy wydarzeń i konferencji, obiekty konferencyjne, przewodnicy i organizatorzy wycieczek oraz obiekty zakwaterowań (hotele, zajazdy, pensjonaty). W badaniu wzięły również udział Punkty Informacji Turystycznej oraz podmioty o innym profilu działalności.

Ze względu na ograniczone instrumenty badawcze, ograniczoną ilość respondentów oraz fakt, iż deklarowane w ankietach informacje nie były weryfikowane, poniższy raport powinno się traktować jedynie jako wstępną ocenę poziomu wdrożenia zasad turystyki zrównoważonej w województwie śląskim. Dla pełnowartościowej oceny rekomenduje się przeprowadzenie audytu, pogłębionych wywiadów z interesariuszami, szczegółowych badań statystycznych oraz kontynuowanie w przyszłości skoordynowanych działań w zakresie rozwoju zrównoważonego potencjału badanego województwa. Poniższy raport składa się z następujących części:

- Zrównoważone zarządzanie turystyką na poziomie województwie
- Praktyki wdrażane przez firmy i atrakcje turystyczne z województwa
- Zestaw lokalnych i regionalnych dobrych praktyk, wpisujących się w koncepcję turystyki zrównoważonej
- Podsumowanie, w tym rekomendacje i dobre praktyki z innych krajów

Zarówno część pierwsza, dotycząca analizowanej destynacji, jak i część druga, dotycząca sektora prywatnego, rozdzielone są na kolejne podrozdziały, które odzwierciedlają główne obszary turystyki zrównoważonej: aspekty środowiskowe, aspekty społeczno-gospodarcze i kulturowe oraz zrównoważone zarządzanie.

Podsumowanie zawiera ogólny przegląd i podsumowanie kluczowych wyników i wniosków przedstawionych w raporcie a także rekomendacje i zbiór dobrych praktyk z innych krajów, które mogą posłużyć jako inspiracja dla dalszego, zrównoważonego, rozwoju turystyki w województwie śląskim.

2. ZRÓWNOWAŻONE ZARZĄDZANIE NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA

2.1. Zarządzanie środowiskowe

Turystyka jest ściśle związana z otaczającym środowiskiem poprzez wzajemne oddziaływanie. Jest branżą, która korzysta z lokalnych, regionalnych i krajowych zasobów, a jakość środowiska odgrywa kluczową rolę w przyciąganiu turystów i zachęcaniu ich do powrotu. Wiele badań potwierdza, że przyroda i krajobraz są kluczowymi czynnikami wpływającymi na wybór miejsca turystycznego oraz że jakość walorów przyrodniczych przekłada się na ilość powracających turystów. Jednak turystyka również ma istotny wpływ na środowisko ze względu na swój rozmiar i szybki rozwój, jako że jest to jedna z największych i najszybciej rozwijających się gałęzi gospodarki na świecie.

Wyzwania środowiskowe

Województwo śląskie, mimo swojej silnej industrializacji i urbanizacji, wyróżnia się znacznymi walorami przyrodniczymi oraz zróżnicowanym środowiskiem geograficznym. Region obejmuje obszary nizinne, wyżynne oraz górskie, co sprzyja bogactwu krajobrazowemu i przyrodniczemu. Szczególnie cenne są Beskidy Zachodnie oraz Wyżyna Krakowsko-Częstochowska, gdzie znajdują się liczne lasy, rezerваты i unikalne formacje skalne.

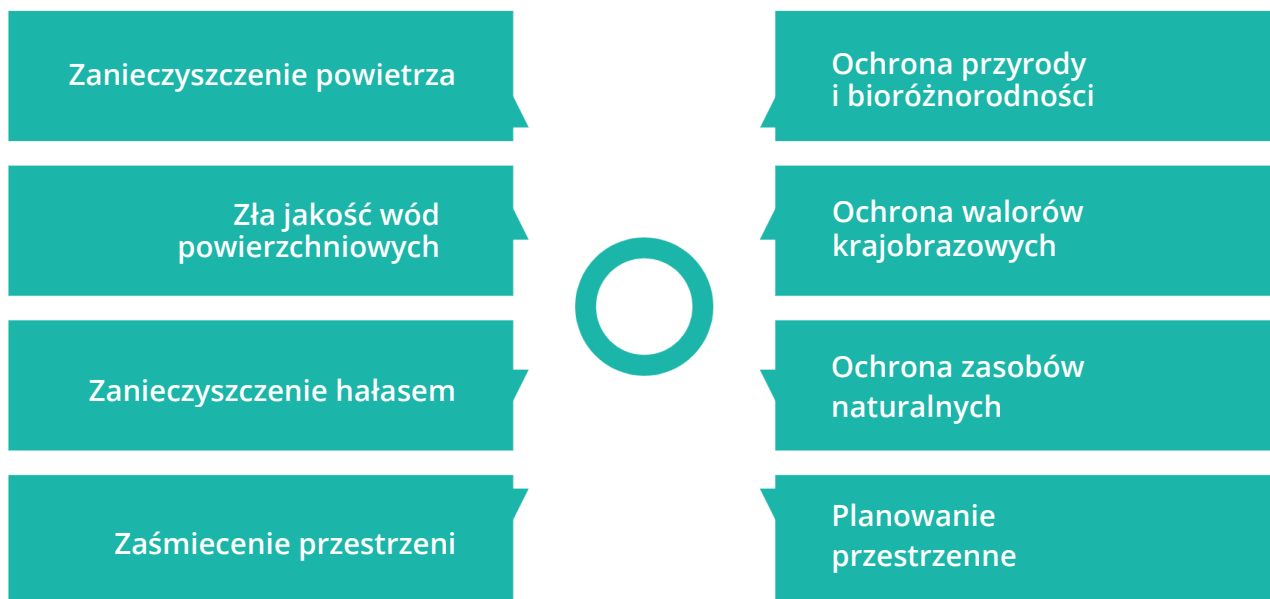
Województwo posiada rozbudowaną sieć parków krajobrazowych (8) i rezerwatów przyrody (64), chroniących różnorodne ekosystemy. Największe z nich to Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich, natomiast najmniejsze – fragmenty Załęczańskiego Parku Krajobrazowego. Region jest także domem dla obszarów Natura 2000, które wspierają ochronę cennych siedlisk i gatunków.

Pomimo braku naturalnych jezior, w województwie występuje wiele zbiorników antropogenicznych o funkcjach przeciwpowodziowych, zaopatrzeniowych, energetycznych i rekreacyjnych. Szczególne znaczenie mają zbiorniki Goczałkowice, Żywiecki czy Rybnicki, które pełnią kluczową rolę zarówno gospodarczą, jak i ekologiczną.

Lasy stanowią około 32% powierzchni województwa, z największym udziałem w Beskidach oraz w dolinach rzek. Tereny rolnicze, dominujące w północnej części regionu, również odgrywają istotną rolę krajobrazową i gospodarczą.

Województwo śląskie, mimo obciążenia przemysłowego, podejmuje działania na rzecz ochrony środowiska, w tym rekultywacji terenów przemysłowych. Wciąż jednak zmagają się z wieloma problemami środowiskowymi. Poniżej przedstawione zostały obszary najczęściej wskazywane przez respondentów branży turystycznej (regionalne i lokalne organizacje turystyczne) jako obszary szczególnie problematyczne.

Z odpowiedzi otrzymanych podczas badania, wynika, że najbardziej problematycznymi obszarami są:

Problemy takie jak zanieczyszczenie powietrza, zaśmiecenie, brak odpowiedniej ochrony walorów krajobrazowych oraz zanieczyszczenie zbiorników słodkowodnych znacząco obniżają atrakcyjność turystyczną regionu. Zaśmieczone tereny zniechęcają turystów, wpływając negatywnie na estetykę i komfort pobytu. Zanieczyszczone powietrze odstrasza osoby poszukujące zdrowego, czystego środowiska, a degradacja krajobrazu ogranicza jego przyciągający charakter. Z kolei zanieczyszczenie wód negatywnie wpływa na możliwości uprawiania sportów wodnych, kąpeli czy wędkowania, co odbija się na liczbie odwiedzających.

Dlatego kluczowe jest opracowanie konkretnych planów, które określą, w jaki sposób branża turystyczna może minimalizować te problemy, na przykład poprzez promocję ekologicznych praktyk, edukację turystów, odpowiedzialne zarządzanie odpadami czy wspieranie działań na rzecz ochrony środowiska i krajobrazu.

W kolejnych częściach tego rozdziału w/w obszary zostały omówione bardziej szczegółowo.

Dokumenty strategiczne

Program Ochrony Środowiska dla Województwa Śląskiego do roku 2019 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2024

Program Ochrony Środowiska dla Województwa Śląskiego identyfikuje kluczowe problemy środowiskowe, takie jak zła jakość powietrza, niedostateczna jakość wód powierzchniowych i podziemnych, zanieczyszczenie gleb, hałas komunikacyjny oraz nieuporządkowana gospodarka odpadami. Program szczegółowo opisuje te kwestie, skupiając się na głównych aspektach zarządzania środowiskowego, jednak nie odnosi się bezpośrednio do branży turystycznej w kontekście realizacji celów środowiskowych.

W programie wskazano potencjał turystyczny województwa wynikający z różnorodnych walorów przyrodniczych i kulturowych, które sprzyjają rozwojowi wyspecjalizowanych form

turystyki. Jako jedną z silnych stron regionu wymieniono możliwość wykorzystania elementów krajobrazu kulturowego, zarówno przemysłowego, jak i wiejskiego, do zwiększenia atrakcyjności turystycznej.

W kontekście ochrony przyrody program podkreśla konieczność ograniczania presji ruchu turystyczno-rekreacyjnego na obszary cenne przyrodniczo. Proponuje tworzenie infrastruktury dostosowanej do charakteru tych terenów i ich pojemności turystyczno-rekreacyjnej. Wskazuje również na potrzebę opracowania i wdrożenia zasad udostępniania takich obszarów z uwzględnieniem ich pojemności turystycznej oraz utrwalenia osiągniętych efektów ochronnych.

Program porusza także kwestię rekultywacji terenów pogórnich, która może prowadzić do przekształcenia ich w obiekty o wysokiej wartości rekreacyjnej i turystycznej. Zwraca uwagę na możliwość wykorzystania takich terenów w procesie rewitalizacji na potrzeby rekreacyjne, przyrodnicze i turystyczne.

W odniesieniu do zmian klimatu program wskazuje na potencjalne zagrożenia dla turystyki, w szczególności dla ośrodków górskich, które mogą być narażone na skutki braku opadów śniegu w sezonie zimowym lub wysokie temperatury. Nie odnosi się jednak do roli turystyki w realizacji celów środowiskowych w takich obszarach jak gospodarka odpadami, redukcja zanieczyszczeń czy zarządzanie energią.

Turystyka w programie została omówiona głównie w kontekście ochrony obszarów przyrodniczych i możliwości wykorzystania potencjału terenów zdegradowanych, natomiast brak jest szczegółowych odniesień do zaangażowania branży turystycznej w zarządzanie środowiskowe czy do jej potencjalnej roli w osiągnięciu celów środowiskowych.

Energia i klimat

Turystyka i zmiany klimatyczne są ze sobą ściśle powiązane – turystyka zarówno wpływa na zmiany klimatyczne, jak i jest przez nie dotknięta. Turystyka przyczynia się do zmian klimatycznych głównie przez emisję dwutlenku węgla z transportu (szczególnie lotniczego), zakwaterowania i różnych aktywności turystycznych. Prowadzi to do znaczącej emisji gazów cieplarnianych. Dodatkowo, turystyka zużywa duże ilości zasobów, takich jak woda i energia, oraz generuje odpady, co jeszcze bardziej obciąża środowisko.

Zmiany klimatyczne z kolei wpływają na turystykę, zmieniając destynacje turystyczne. Zmieniające się wzorce pogodowe, takie jak cieplejsze zimy i podnoszący się poziom mórz, wpływają na atrakcyjność i dostępność miejsc turystycznych. Klęski żywiołowe, które stają się częstsze i bardziej intensywne z powodu zmian klimatycznych, mogą niszczyć infrastrukturę turystyczną i odstraszać odwiedzających. Zmiany w ekosystemach i bioróżnorodności, takie jak bielenie raf koralowych, również wpływają na naturalne atrakcje przyciągające turystów.

Aby złagodzić te skutki, niezbędne są zrównoważone praktyki turystyczne. Obejmuje to promowanie ekologicznych podróży, regulację emisji CO₂ i rozwijanie niskoemisyjnych opcji transportu. Budowanie infrastruktury odpornej na zmiany klimatyczne oraz zwiększanie

świadomości na temat zrównoważonej turystyki mogą pomóc branży w dostosowaniu się do zmian klimatycznych i łagodzeniu ich skutków.

Należy też pamiętać, że wskazania UE dotyczące m.in. realizacji założeń wyznaczonych przez Europejski Zielony Ład oraz strategię na rzecz zrównoważonej mobilności, wymagają od branży turystycznej wdrożenia niskoemisyjnych środków transportu, promowania zrównoważonych praktyk oraz zmniejszenia śladu węglowego. Oczekują również, że branża będzie wspierać ochronę środowiska, wdrażać efektywne zarządzanie odpadami i angażować się w działania mające na celu minimalizację wpływu turystyki na zmiany klimatyczne.

Działania województwa śląskiego w zakresie zarządzania energetycznego opierają się na istniejących dokumentach strategicznych oraz programach operacyjnych, które wspierają transformację energetyczną regionu. Choć w Programie Ochrony Środowiska brakuje dedykowanego rozdziału dotyczącego zarządzania energetycznego, znalazła się w nim sekcja poświęcona odnawialnym źródłom energii. Kluczowym dokumentem w tej dziedzinie jest jednak „Polityka gospodarki niskoemisyjnej dla województwa śląskiego. Regionalna polityka energetyczna do roku 2030 wraz z podsumowaniem i uzasadnieniem”, który stanowi kompleksową podstawę działań na rzecz efektywnego zarządzania energią i redukcji emisji gazów cieplarnianych.

Według odpowiedzi respondentów, województwo realizuje większość standardów zrównoważonego zarządzania energią, co obejmuje zarówno monitoring poziomu zużycia energii, jak i emisji CO₂, które pozwalają na ocenę skuteczności polityki energetycznej oraz planowanie dalszych działań. Funkcjonuje również program zmniejszania zużycia energii oraz program redukcji emisji CO₂, które koncentrują się na poprawie efektywności energetycznej i ograniczeniu negatywnego wpływu na środowisko. Respondenci również zadeklarowali, że istnieje program wsparcia przedsiębiorstw w zakresie wykorzystania odnawialnych źródeł energii, co sprzyja transformacji energetycznej w sektorze prywatnym, a także wojewódzki program na rzecz ekologizacji transportu, promujący niskoemisyjne rozwiązania, w tym rozwój elektromobilności i transportu publicznego opartego na zielonych źródłach energii.

Jak wynika z tabeli poniżej, właściwie jedyną luką jest brak wojewódzkiego programu adaptacji do zmian klimatycznych, w tym w sferze turystyki. Jego nieobecność może stanowić wyzwanie w kontekście budowania długoterminowej odporności regionu i sektora turystycznego na skutki zmian klimatycznych, takie jak ekstremalne zjawiska pogodowe, degradacja środowiska i ich wpływ na ofertę turystyczną.

ENERGIA I KLIMAT

Monitoring poziomu zużycia energii w województwie	✓
Wojewódzki program w zakresie zmniejszenia zużycia energii	✓
Monitoring emisji CO2 na terenie województwa	✓
Wojewódzki program w zakresie zmniejszenia redukcji emisji CO2	✓
Wojewódzki program wsparcia przedsiębiorstw w zakresie wykorzystania OZE	✓
Wojewódzki program na rzecz ekologizacji transportu	✓
Wojewódzki program adaptacji do zmian klimatycznych	✗

Woda

Turystyka ma znaczący wpływ na wykorzystanie zasobów wodnych, szczególnie w miejscach o dużym natężeniu ruchu turystycznego. Intensywne zużycie wody przez hotele, ośrodki wypoczynkowe i atrakcje turystyczne może prowadzić do niedoborów wody, co wpływa negatywnie na lokalne społeczności i ekosystemy. Z drugiej strony, z punktu widzenia bezpieczeństwa jak i atrakcyjności turystycznej, kluczowa jest dbałość o jakość wody w zbiornikach wodnych wykorzystywanych do rekreacji oraz jakość wody pitnej.

Zgodnie z informacjami udzielonymi przez respondentów, w województwie śląskim realizowane są istotne programy z zakresu gospodarki wodnej, które koncentrują się na ochronie i monitorowaniu stanu zasobów wodnych. Jednym z nich jest monitoring jakości wody pitnej. Prowadzony jest także analiza bezpieczeństwa i jakości zbiorników wodnych, która odgrywa kluczową rolę w diagnozowaniu stanu ekosystemów wodnych oraz identyfikacji potencjalnych zagrożeń. Regularna ocena tych zbiorników pozwala na podejmowanie działań mających na celu poprawę ich jakości i bezpieczeństwa, co jest szczególnie ważne w kontekście intensywnego użytkowania wód zarówno przez przemysł, jak i sektor rekreacyjny.

Kolejnym wdrożonym rozwiązaniem jest program w zakresie oczyszczania ścieków, który ma na celu ograniczenie zanieczyszczeń trafiających do wód powierzchniowych i gruntowych. Oczyszczanie ścieków jest podstawą ochrony środowiska wodnego, a także poprawy jakości wód pitnych i rekreacyjnych.

Pomimo istnienia tych programów, jakość wód powierzchniowych i wykorzystywanych do celów rekreacyjnych w wielu miejscach jest nadal niezadowalająca. Jest to problem szczególnie istotny w kontekście turystyki, która generuje dodatkową presję na zasoby wodne, zarówno poprzez zanieczyszczenia, jak i nadmierną eksploatację. W tej sytuacji rekomendowane

jest opracowanie wytycznych dla branży turystycznej (np. przykłady rozwiązań oraz dobre praktyki w zakresie zarządzania wodą i redukcji zanieczyszczeń) lub wprowadzenie minimalnych standardów użytkowania wód. Takie działania pozwoliłyby zminimalizować negatywny wpływ turystyki, na przykład poprzez promowanie oszczędnego gospodarowania wodą, odpowiedniego zarządzania ściekami czy ograniczania zanieczyszczeń generowanych przez obiekty turystyczne.

Realizowane już programy stanowią solidną podstawę do dalszego rozwoju działań w zakresie gospodarki wodnej, jednak potrzebne jest ich uzupełnienie o strategię ukierunkowaną na zmniejszenie zużycia wody, co jest niezwykle istotne w kontekście ograniczonych zasobów wodnych, wzrastającego zapotrzebowania na wodę oraz zmian klimatycznych, które prowadzą do częstszych okresów suszy i obniżenia dostępności wody. Działania te pozwoliłyby na bardziej efektywne zarządzanie zasobami oraz ich ochronę przed nadmierną eksploatacją, co jest szczególnie ważne dla utrzymania stabilności ekosystemów wodnych i zaspokojenia przyszłych potrzeb mieszkańców oraz sektora turystycznego.

WODA

Działania mające na celu zmniejszenie zużycia wody	✕
Analiza bezpieczeństwa i jakości zbiorników wodnych	✓
Monitoring jakości wody pitnej	✓
Program/ plan w zakresie oczyszczania ścieków	✓

Odpady

Gospodarka odpadami w branży turystycznej ma kluczowe znaczenie, ponieważ ośrodki turystyczne generują znaczne ilości odpadów, w tym plastiku, żywności i innych form śmieci. Skuteczne praktyki gospodarowania odpadami są niezbędne do zachowania środowiska naturalnego i estetyki tych miejsc, które często mają kluczowe znaczenie dla ich atrakcyjności i rentowności. Zła gospodarka odpadami może prowadzić do zanieczyszczenia, szkodzić lokalnej przyrodzie i degradować naturalne krajobrazy, obniżając tym samym jakość wrażeń turystycznych i potencjalnie zmniejszając liczbę odwiedzających. Efektywne zarządzanie odpadami, takie jak redukcja odpadów, recykling czy kompostowanie, wpisuje się w Cele Zrównoważonego Rozwoju (CZR), zwłaszcza cel dotyczący odpowiedzialnej konsumpcji i produkcji (CZR 12).

Ograniczenie użycia opakowań plastikowych natomiast bezpośrednio wpisuje się w tzw. unijną "dyrektywę plastikową", która ma na celu zmniejszenie ilości odpadów plastikowych i promowanie zrównoważonych alternatyw i którą najbardziej odczuwa branża HoReCa.

Zarządzanie odpadami w województwie śląskim zostało ujęte w Programie Ochrony Środowiska, w którym opisane są najważniejsze kwestie związane z gospodarką odpadami. Bardziej szczegółowe i kompleksowe podejście przedstawiono natomiast w „Planie gospodarki odpadami dla województwa śląskiego na lata 2016-2022”, który stanowi podstawowy dokument wyznaczający cele oraz konkretne działania w tym obszarze.

Jak wynika z odpowiedzi udzielonych przez respondentów, w ramach wdrożonych praktyk województwo prowadzi monitoring ilości i kategorii odpadów resztkowych oraz segregowanych, co pozwala na systematyczne gromadzenie danych i ocenę sytuacji w regionie. Realizowane są również działania mające na celu zmniejszenie ilości odpadów oraz zwiększenie ilości odpadów poddawanych recyklingowi. W ten sposób województwo konsekwentnie wdraża zasady gospodarki cyrkularnej, dążąc do ograniczenia ilości odpadów trafiających na składowiska i poprawy efektywności odzysku surowców wtórnych. To podejście jest niezwykle istotne w kontekście ochrony środowiska oraz racjonalnego zarządzania zasobami.

Pomimo realizacji kluczowych działań, wciąż brakuje bardziej szczegółowych inicjatyw, takich jak działania ukierunkowane na zmniejszenie ilości odpadów żywnościowych oraz redukcję zużycia przedmiotów i opakowań jednorazowych. Odpady żywnościowe stanowią istotny problem środowiskowy i społeczny, przyczyniając się do marnotrawienia zasobów naturalnych i energii, a jednorazowe opakowania generują znaczne ilości odpadów trudnych do zagospodarowania, szczególnie w kontekście turystyki oraz działalności usługowej. Mimo kompleksowego podejścia od zarządzania odpadami w województwie śląskim, brakuje dokumentów i działań dotyczących roli branży turystycznej w zmniejszaniu ilości odpadów oraz bardziej efektywnym zarządzaniu nimi. Jest to istotne, ponieważ branża turystyczna znacząco przyczynia się do generowania odpadów, co stwarza dodatkowe obciążenie dla systemu gospodarki odpadami. Zaangażowanie przedstawicieli turystyki i hotelarstwa w działania takie jak zapobieganie powstawaniu odpadów, ich segregacja oraz bezpieczna utylizacja będzie miało kluczowe znaczenie dla osiągnięcia celów zarówno programu ochrony środowiska, jak i planu gospodarki odpadami. Uwzględnienie tej problematyki w strategiach regionalnych pozwoliłoby na skuteczniejsze ograniczenie negatywnego wpływu turystyki na środowisko oraz wspieranie zrównoważonych praktyk w sektorze usługowym.

ODPADY

Monitoring ilości i kategorii odpadów resztkowych	✓
Działania w celu zmniejszenia ilości odpadów	✓
Działania w celu zmniejszenia ilości przedmiotów i opakowań jednorazowych	✗
Działania w celu zmniejszenia ilości odpadów żywnościowych	✗
Monitoring ilości i kategorii odpadów segregowanych	✓
Działania w celu zwiększenia ilości odpadów poddawanych recyklingowi	✓

Zanieczyszczenie

Turystyka znacząco wpływa na zanieczyszczenie środowiska w wielu aspektach. Zanieczyszczenie światłem jest widoczne w popularnych miejscach turystycznych, gdzie jasne oświetlenie nocne zakłóca naturalne cykle i wpływa negatywnie na lokalną faunę oraz zdrowie ludzi. Hałas generowany przez ruch turystyczny i imprezy stresuje mieszkańców i dziką przyrodę, zakłócając życie zwierząt. Zanieczyszczenie powietrza wynika z emisji spalin z transportu, co pogarsza jakość powietrza i zdrowie publiczne. Zanieczyszczenie gleby jest skutkiem niewłaściwego zarządzania odpadami i ściekami, co prowadzi do degradacji gleby i wpływa na rolnictwo oraz ekosystemy.

Wysoki poziom zanieczyszczeń może skutecznie zniechęcić odwiedzających, prowadząc do spadku liczby turystów, negatywnych opinii i złej reputacji destynacji.

W województwie śląskim podejmowane są działania mające na celu zmniejszenie zanieczyszczeń, które koncentrują się przede wszystkim na monitoringu oraz przeciwdziałaniu zanieczyszczeniu powietrza i hałasem. Znajduje to potwierdzenie w Programie Ochrony Środowiska.

Według zebranych informacji, w województwie funkcjonuje monitoring zanieczyszczenia gleby, jednak brakuje konkretnych planów działań mających na celu jego ograniczenie. Jest to istotna luka, ponieważ zanieczyszczenie gleby wpływa zarówno na ekosystemy, jak i zdrowie ludzi, a jego skutki mogą utrzymywać się przez długi czas.

Jednym z zaniedbanych obszarów pozostaje też zanieczyszczenie świetlne, dla którego nie prowadzi się ani monitoringu, ani działań naprawczych. Problem ten, choć często niedostrzegany, ma znaczący wpływ na przyrodę oraz zdrowie mieszkańców, zakłócając naturalne cykle biologiczne organizmów i jakość życia w obszarach zurbanizowanych.

Warto zauważyć, że zarówno zanieczyszczenie powietrza, jak i hałasem zostały wskazane przez respondentów jako istotne obszary problematyczne w regionie. Zanieczyszczenie powietrza, szczególnie w kontekście emisji pyłów zawieszonych i gazów pochodzących z przemysłu oraz transportu, stanowi jedno z kluczowych wyzwań środowiskowych województwa śląskiego. Podobnie zanieczyszczenie hałasem, będące efektem działalności przemysłowej i komunikacyjnej, negatywnie wpływa na zdrowie i komfort życia mieszkańców.

ZANIECZYSZCZENIE

Monitoring zanieczyszczenia hałasem	✓
Działania w celu zmniejszenia zanieczyszczenia hałasem	✓
Monitoring zanieczyszczenia świetlnego	✗
Działania w celu zmniejszenia zanieczyszczenia świetlnego	✗
Monitoring zanieczyszczenia powietrza	✓
Działania w celu zmniejszenia zanieczyszczenia powietrza	✓
Monitoring zanieczyszczenia gleby	✓
Działania w celu zmniejszenia zanieczyszczenia gleby	✗

Ochrona przyrody

Istotne jest, aby turystyka przyczyniała się do ochrony dzikiej przyrody i różnorodności biologicznej, ponieważ zdrowe ekosystemy są fundamentem atrakcyjnych i zrównoważonych destynacji turystycznych. Dzika przyroda i bogactwo biologiczne przyciągają turystów, oferując unikalne doświadczenia i wspierając lokalne gospodarki.

Turystyka może wspierać ochronę przyrody poprzez promowanie odpowiedzialnego podróżowania, inwestowanie w projekty ochrony środowiska oraz edukację turystów o znaczeniu bioróżnorodności. Inicjatywy takie jak ekoturystyka, stosowanie praktyk minimalizujących wpływ na środowisko oraz współpraca z lokalnymi społecznościami w celu ochrony naturalnych siedlisk są kluczowe dla zachowania dzikiej przyrody dla przyszłych pokoleń.

W kolejnych częściach tego rozdziału w/w obszary zostały omówione bardziej szczegółowo.

Dokumenty strategiczne

Strategia Ochrony Przyrody Województwa Śląskiego do 2030 roku

Strategia Ochrony Przyrody Województwa Śląskiego jest dokumentem opracowanym w 2012 roku, co sprawia, że część zawartych w niej założeń może nie odpowiadać obecnym realiom środowiskowym i turystycznym. Mimo to dokument zwraca uwagę na istotne

powiązania między ochroną walorów przyrodniczych a atrakcyjnością turystyczną regionu, podkreślając potencjał turystyczny dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.

W strategii uwzględniono problem nadmiernej presji turystycznej, która może negatywnie wpływać na środowisko. Wskazano na potrzebę stosowania zasady oszczędnego udostępniania zasobów przyrodniczych. Podkreślono, że planowanie udostępniania obszarów dla celów dydaktycznych i turystycznych powinno minimalizować możliwość ich penetracji, zachowując zgodność użytkowania turystycznego z pojemnością ekologiczną danego obszaru. Turystyka zrównoważona została wskazana jako forma umiarkowanego użytkowania terenów cennych przyrodniczo, która jednocześnie może stanowić sposób zabezpieczenia obszarów o wysokich wartościach krajobrazowych przed degradacją.

Strategia zwraca również uwagę na możliwości rozwoju turystyki przyrodniczej, w tym turystyki kwalifikowanej, szkolnej i rodzinnej, które wpisują się w ideę turystyki zrównoważonej. Zasoby naturalne regionu, przy odpowiednim zarządzaniu, mogą także wspierać rozwój agro- i ekoturystyki, co podkreśla potencjał dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego województwa w budowaniu atrakcyjnej i odpowiedzialnej oferty turystycznej.

Dokument wskazuje na znaczenie turystyki przy planowaniu działań ochronnych i dydaktycznych, jednak nie rozwija szerzej roli branży turystycznej w kontekście aktywnego wspierania ochrony środowiska ani jej potencjalnego wkładu w realizację długoterminowych celów związanych z zarządzaniem zasobami przyrodniczymi. Skupia się przede wszystkim na potrzebie ochrony cennych obszarów przyrodniczych w sposób zgodny z zasadami zrównoważonego rozwoju.

Ochrona przyrody w województwie śląskim w kontekście zgodności ze standardami turystyki zrównoważonej dla destynacji turystycznych jest obszarem, który wymaga ulepszenia.

Na poziomie strategicznym, zgodnie z informacjami udzielonymi przez respondentów, istnieją pozytywne działania, takie jak program w zakresie ochrony przyrody i różnorodności biologicznej oraz program dotyczący zapobiegania inwazyjnym gatunkom obcym. Te inicjatywy stanowią istotny element w ochronie cennych ekosystemów oraz przeciwdziałaniu degradacji środowiska naturalnego. Jednakże brak programów obejmujących inne kluczowe obszary, takie jak ochrona walorów krajobrazowych, ochrona zasobów naturalnych (np. minerałów, wody i gleby) oraz ochrona dzikich zwierząt i dobrostanu zwierząt w niewoli, prowadzi do istotnych luk w zarządzaniu środowiskiem. Biorąc pod uwagę, że zaśmiecenie i ochrona walorów krajobrazowych zostały wskazane przez respondentów jako problematyczne, niezbędne są bardziej aktywne działania w tych obszarach.

Jednym z zaniedbanych aspektów jest brak wytycznych w zakresie planowania przestrzennego, mimo że jest to obszar uznany za problematyczny przez respondentów. Brak takich wytycznych prowadzi do niekontrolowanego rozwoju turystyki, co w konsekwencji może skutkować degradacją przyrody i krajobrazu. W kontekście zrównoważonego zarządzania turystyką istotne jest także tworzenie mechanizmów oceny wpływu turystyki na środowisko. Niestety, w województwie brakuje analizy wpływu turystyki na przyrodę i środowisko naturalne, która powinna stanowić podstawę do tworzenia strategii i planów rozwoju turystyki, zwłaszcza w obszarach cennych przyrodniczo.

Na pozytywną ocenę zasługują istniejące produkty turystyczne przyczyniające się do ochrony przyrody i różnorodności biologicznej. Ich obecność pokazuje, że istnieje potencjał do tworzenia ofert turystycznych zgodnych z zasadami zrównoważonego rozwoju. Niestety, przy tworzeniu nowych produktów turystycznych na poziomie województwa nie uwzględnia się ich wpływu na przyrodę i środowisko naturalne, co może prowadzić do długofalowych negatywnych skutków dla ekosystemów.

OCHRONA PRZYRODY

Program w zakresie ochrony przyrody i różnorodności biologicznej	✓
Program w zakresie ochrony zasobów naturalnych (np. minerałów, wody, gleby)	✗
Program w zakresie zapobiegania inwazyjnym gatunkom obcym	✓
Program w zakresie ochrony walorów krajobrazowych	✗
Program w zakresie ochrony dzikich zwierząt	✗
Program w zakresie poprawy dobrostanu zwierząt w niewoli	✗
Wytyczne w zakresie planowania przestrzennego	✗
Analiza wpływu turystyki na przyrodę i środowisko naturalne	✗
Produkty turystyczne, przyczyniające się do ochrony przyrody i różnorodności	✓

2.2. Aspekty społeczno-gospodarcze

Zrównoważona turystyka nie tylko przyczynia się do ochrony środowiska naturalnego, ale także wspiera rozwój społeczności lokalnych, tworzenie miejsc pracy oraz promowanie dziedzictwa kulturowego. Zarządzanie turystyką w sposób zrównoważony wymaga zintegrowanego podejścia, które uwzględnia potrzeby i oczekiwania lokalnych mieszkańców, wpływ turystyki na lokalną gospodarkę oraz zachowanie i promowanie unikalnych tradycji i wartości kulturowych. Właściwe zbalansowanie tych aspektów jest kluczowe dla zapewnienia długoterminowego sukcesu i trwałości destynacji turystycznej, przy jednoczesnym minimalizowaniu negatywnych skutków społecznych, gospodarczych i kulturowych.

Wyzwania społeczno-gospodarcze

Zgodnie ze swoją wizją, "województwo śląskie będzie nowoczesnym regionem europejskim o konkurencyjnej gospodarce, będącej efektem odpowiedzialnej transformacji, zapewniającym możliwości rozwoju swoim mieszkańcom i oferującym wysoką jakość życia w czystym środowisku."

Województwo śląskie to jeden z najbardziej rozwiniętych pod względem gospodarczym i demograficznym regionów w Polsce. Jest to największy zurbanizowany obszar w Europie Środkowo-Wschodniej, charakteryzujący się najwyższą w kraju gęstością zaludnienia oraz znacznym udziałem ludności miejskiej. Region ten wyróżnia się także jako jeden z najatrakcyjniejszych miejsc dla inwestorów w Polsce. Turystyka odgrywa istotną rolę w strategii rozwoju województwa – postrzegana jest zarówno jako ważna gałąź gospodarki, jak i narzędzie wspierające proces transformacji społeczno-gospodarczej regionu.

Mimo swojej silnej pozycji gospodarczej, województwo śląskie zмага się z istotnymi wyzwaniami społeczno-gospodarczymi. Jednym z nich jest niska aktywność zawodowa, szczególnie wśród osób starszych, co dodatkowo pogłębia problem starzejącego się społeczeństwa – ludność regionu jest statystycznie starsza niż średnia krajowa. Kolejnym wyzwaniem jest utrzymujący się negatywny bilans migracyjny, wskazujący na odpływ mieszkańców, co może wpływać na dynamikę rozwoju regionu. Dodatkowo, postrzegana niska jakość życia mieszkańców stanowi istotny problem, który wymaga uwagi, aby poprawić atrakcyjność regionu zarówno dla mieszkańców, jak i potencjalnych inwestorów oraz przyciągnąć młodsze pokolenia.

Respondenci niniejszego badania zwrócili dodatkowo uwagę na brak kadr przygotowanych do pracy w branży turystycznej, co może spowolnić rozwój sektora turystycznego. Kolejnym wyzwaniem jest niski poziom zaangażowania obywateli w procesy planowania i zarządzania publicznego, co ogranicza możliwość efektywnego rozwoju turystyki, wymagającej współpracy różnych interesariuszy. Problemy związane z ochroną zdrowia i bezpieczeństwem mieszkańców również mogą wpływać na wizerunek Śląskiego jako destynacji turystycznej.

Wzmocnienie sektora turystycznego wymaga więc rozwiązania problemów strukturalnych oraz większego zaangażowania społeczności lokalnych w jego rozwój.

W kolejnych częściach tego rozdziału w/w obszary zostały omówione bardziej szczegółowo.

Obszary szczególnie problematyczne

Brak kadr przygotowanych do pracy w branży turystycznej

Niski udział obywateli w planowaniu i zarządzaniu publicznym

Problemy w zakresie zdrowia i bezpieczeństwa mieszkańców

Udział turystyki w gospodarce

Turystyka może odgrywać istotną rolę w rozwoju gospodarczym. Po pierwsze, przyciąganie turystów do danego regionu generuje wzrost popytu na dobra i usługi, co stymuluje rozwój lokalnych przedsiębiorstw, takich jak hotele, restauracje, sklepy, organizatorzy wycieczek czy rzemiosło lokalne. To z kolei prowadzi do tworzenia miejsc pracy i zwiększania dochodów dla mieszkańców regionu. Po drugie, turystyka może przyczyniać się do dywersyfikacji gospodarczej, zmniejszając zależność od jednej gałęzi przemysłu. Regiony oparte na turystyce często rozwijają różnorodne sektory, takie jak kultura, sztuka, rzemiosło, rekreacja czy agroturystyka. Ponadto, turystyka może również wspierać rozwój infrastruktury, takiej jak drogi, lotniska, transport publiczny czy usługi komunalne, co przynosi korzyści zarówno turystom, jak i lokalnym mieszkańcom.

Istotne jest, aby w turystyce brały udział różne podmioty, włącznie z organizacjami pozarządowymi i osobami w ciężkiej sytuacji życiowej (osoby bezrobotne, wykluczone), oraz aby dochody turystyczne były sprawiedliwie i równomiernie dzielone. W wojewódzkich dokumentach strategicznych mówi się o niskim poziomie aktywności zawodowej mieszkańców, zwłaszcza w grupach wiekowych osób młodych i 50+ oraz wśród kobiet. W tym kontekście turystyka ma szczególną szansę odegrać pozytywną rolę w rozwoju regionalnym i tworzeniu atrakcyjnych miejsc pracy. Jednym z obszarów problematycznych wybranym przez respondentów jako szczególnie problematyczny był brak kadr. W „Polityce Rozwoju Turystyki Województwa Śląskiego 2030” poświęcono sporo uwagi zatrudnieniu w turystyce, niemniej jednak, jak wynika to z odpowiedzi respondentów, nie ma konkretnego planu działania, który miałby promować zatrudnienie w turystyce.

Województwo śląskie podejmuje za to wiele innych kroków na rzecz zwiększenia znaczenia turystyki w swojej gospodarce. Śląskie prowadzi monitoring udziału turystyki w gospodarce oraz istnieje dedykowany program w zakresie zwiększenia znaczenia turystyki w gospodarce regionu. Region może pochwalić się też działaniami promującymi produkty lokalne, co jest kluczowe dla budowania autentycznego wizerunku turystycznego i wspierania lokalnych producentów. Również inicjatywy wspierające przedsiębiorców z branży turystycznej stanowią istotny element rozwoju sektora, pomagając firmom w lepszym dostosowaniu się do wymagań rynku i podnoszeniu jakości świadczonych usług.

UDZIAŁ TURYSTYKI W GOSPODARCE

Monitoring udziału turystyki w gospodarce	✓
Program dot. zwiększenia znaczenia turystyki w gospodarce	✓
Działania w zakresie promocji produktów lokalnych	✓
Działania na rzecz wsparcia przedsiębiorców z branży turystycznej	✓
Program promujący zatrudnienie w sektorze turystycznym	✗

Społeczności lokalne

Zaangażowanie społeczności lokalnych w rozwój turystyki jest kluczowe dla zapewnienia zrównoważonego i korzystnego wpływu turystyki na region. Lokalni mieszkańcy najlepiej znają swoje środowisko, kulturę i tradycje, co pozwala tworzyć autentyczne i atrakcyjne doświadczenia dla turystów. Współpraca z lokalnymi społecznościami wspiera gospodarkę, tworzy miejsca pracy i zwiększa dochody mieszkańców, jednocześnie promując ochronę zasobów naturalnych i dziedzictwa kulturowego. Angażowanie społeczności lokalnych może obejmować ich udział w planowaniu i zarządzaniu turystyką, rozwijanie lokalnych przedsiębiorstw turystycznych oraz edukację na temat zrównoważonych praktyk. Takie podejście buduje silne, zintegrowane społeczności, które są bardziej skłonne do wspierania działań na rzecz ochrony środowiska i promowania długoterminowego, odpowiedzialnego rozwoju turystyki.

Jak wynika z odpowiedzi udzielonych przez respondentów, niski udział obywateli w planowaniu i zarządzaniu strategicznym stanowi pewien problem, a zatem wszelkie działania zwiększające świadomość mieszkańców na temat ich roli i wpływu na rozwój regionu będą mieć szczególne znaczenie.

Z punktu widzenia standardów turystyki zrównoważonej, zaangażowanie społeczności lokalnych w działania województwa śląskiego na rzecz rozwoju regionu jest na razie ograniczone, choć istnieją pewne inicjatywy, które mogą stanowić punkt wyjścia do dalszych działań.

Województwo prowadzi programy w zakresie zdrowia i bezpieczeństwa mieszkańców, co jest istotne dla poprawy jakości życia społeczności lokalnych. Dodatkowo, realizowane są programy promujące kulturę lokalną, które wspierają tożsamość regionalną i budują dumę z lokalnego dziedzictwa. Promowany jest także wśród mieszkańców ekologiczny tryb życia.

Brakuje jednak kluczowych elementów, które mogłyby bardziej skutecznie zaangażować społeczności w procesy decyzyjne oraz poprawić ich relacje z sektorem turystycznym. Województwo nie posiada programu ochrony praw człowieka ani mechanizmów oceny przestrzegania tych praw, w tym praw pracowniczych. Branża turystyczna, będąca jednym z największych na świecie sektorów gospodarki, często zatrudnia osoby na pozycjach niskopłatnych i tymczasowych, co może prowadzić do nadużyć, takich jak niskie wynagrodzenia, długie godziny pracy oraz brak zabezpieczenia socjalnego. Zapewnienie przestrzegania praw pracowniczych, w tym godziwego wynagrodzenia, bezpiecznych warunków pracy oraz prawa do zrzeszania się, jest niezbędne dla zrównoważonego rozwoju turystyki.

Brakuje także monitoringu poziomu zadowolenia mieszkańców z rozwoju turystyki oraz analizy wpływu turystyki na społeczności lokalne, co utrudnia identyfikację potencjalnych konfliktów i obszarów wymagających interwencji. Nie wdrożono również instrumentów angażujących mieszkańców w procesy decyzyjne dotyczące turystyki, co ogranicza ich współudział w planowaniu rozwoju regionu.

Dodatkowo, brak programów budujących świadomość na temat praw człowieka, nierówności społecznych czy zmian klimatycznych sprawia, że mieszkańcy są mniej świadomi wyzwań współczesnego świata i swojej roli w ich rozwiązywaniu. Zaangażowani mieszkańcy są bardziej

skłonni do wspierania lokalnych inicjatyw ekologicznych, wdrażania zrównoważonych praktyk w swoich codziennych działaniach i promowania ekologicznego stylu życia. Ponadto, edukacja na temat zrównoważonego rozwoju wzmacnia poczucie odpowiedzialności za przyszłość ich społeczności, co prowadzi do bardziej aktywnego udziału w decyzjach dotyczących lokalnego rozwoju i ochrony środowiska.

SPOŁECZNOŚCI LOKALNE

Program w zakresie ochrony praw człowieka	×
Ocena przestrzegania praw człowieka, w tym praw pracowniczych	×
Program w zakresie zdrowia i bezpieczeństwa mieszkańców	✓
Regulacje dot. dostępu do zasobów naturalnych, miejsc przyrodniczych i kulturowych	×
Monitoring poziomu zadowolenia mieszkańców z rozwoju turystyki	×
Analiza wpływu turystyki na mieszkańców i społeczności lokalne	×
Instrumenty angażujące mieszkańców w procesy decyzyjne dot. turystyki	×
Budowanie świadomości w zakresie praw człowieka i nierówności społecznych	×
Programy dla mieszkańców propagujące kulturę lokalną	✓
Budowanie świadomości w zakresie zmian klimatycznych	×
Programy dla mieszkańców propagujące ekologiczny tryb życia	✓

Dostępność dla osób ze szczególnymi potrzebami

Respondenci oceniali poziom dostępności województwa śląskiego dla osób ze szczególnymi potrzebami, w tym dla osób z niepełnosprawnością jako średni (5.10). Jednocześnie, większość respondentów zaznaczyła niski poziom dostępności jako jeden z ważniejszych obszarów problematycznych.

Mimo, że duża część firm biorących udział w badaniu zadeklarowała dostępność swoich usług/obiektu dla osób z niepełnosprawnościami, jak wynika z analizy obiektów dostępnych na Booking.com – niecałe 5% obiektów z województwa śląskiego promujących się na tej

platformie posiada pokoje dostępne dla osób na wózkach inwalidzkich, a zaledwie 0,2% posiada oznaczenia dla niewidomych w systemie Braille'a.

Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego zwraca uwagę na wyzwania związane ze starzeniem się społeczeństwa, co będzie skutkowało koniecznością zapewnienia odpowiednich usług zdrowotnych, jak i aktywizujących w szczególności dla ludności w wieku poprodukcyjnym. Kilka celów operacyjnych strategii dotyczy właśnie aktywizacji społecznej i zawodowej osób z niepełnosprawnościami, osób starszych oraz wykluczonych społecznie. Realizacja takich celów może nie tylko poprawić jakość życia mieszkańców regionu, ale także wzmocnić jego potencjał gospodarczy poprzez pełniejsze wykorzystanie umiejętności i doświadczenia różnych grup społecznych.

Jednak w strategii województwa brakuje konkretnych odniesień do roli turystyki w tym kontekście. Oprócz dostosowywania infrastruktury turystycznej i promowania atrakcji dostępnych dla wszystkich, sektor turystyczny może również stać się znaczącym narzędziem aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami.

Branża turystyczna oferuje różnorodne możliwości zatrudnienia, które mogą być dostosowane do umiejętności i potrzeb osób z niepełnosprawnościami, np. w hotelarstwie, gastronomii, obsłudze turystów czy rękodziele lokalnym. Tworzenie takich miejsc pracy nie tylko wspiera integrację społeczną, ale także pozwala na pełniejsze wykorzystanie potencjału lokalnych społeczności.

Kultura

Ochrona dziedzictwa kulturowego jest nieodrębną częścią zrównoważonego rozwoju turystyki. Dziedzictwo kulturowe reprezentuje unikalną tożsamość i tradycje miejsca, co przyciąga turystów poszukujących unikalnych doświadczeń. Zachowując i promując dziedzictwo kulturowe (zarówno to historyczne jak i współczesne), destynacje turystyczne zachowują swoją autentyczność, co przyczynia się do zadowolenia odwiedzających i zachęca do dłuższych pobyków. Ponadto ochrona dziedzictwa kulturowego wzmacnia lokalne społeczności i wspiera rozwój społeczno-gospodarczy. Tworzy możliwości zatrudnienia, stymuluje przedsiębiorczość i dystrybuuje dochody, prowadząc do wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu i poprawy standardów życia. Dodatkowo, ochrona dziedzictwa kulturowego zapewnia długoterminową ochronę cennych aktywów kulturowych, zapobiegając zaniedbaniu i ich nieodwracalnej utracie.

Turystyka kulturowa, natomiast, promuje zrozumienie międzykulturowe, wspierając empatię i szacunek wśród odwiedzających i społeczności przyjmujących. Zapewniając platformę wymiany kulturowej, turystyka przyczynia się do pokojowego współistnienia i zmniejsza uprzedzenia kulturowe. Co więcej, włączenie dziedzictwa kulturowego do planowania i zarządzania turystyką umożliwia holistyczne i zrównoważone podejście.

Zgodnie ze Strategią Rozwoju Województwa Śląskiego, Śląskie chce się pozycjonować jako województwo o silnej tożsamości kulturowej i wysokim stopniu identyfikacji z regionem. Dziedzictwo to odgrywa kluczową rolę w budowaniu świadomości i tożsamości mieszkańców oraz stanowi istotny element atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej, obok środowiska przyrodniczego. Strategia stawia sobie m.in. cele związane promocją, upowszechnieniem

i ochroną dziedzictwa kulturowego, a także z zagospodarowaniem terenów i obiektów przemysłowych m.in. na cele kulturalne.

Ochrona i promocja kultury w województwie śląskim odgrywają istotną rolę w kontekście turystyki zrównoważonej, jednak działania te są w pełni rozwinięte. W obszarze ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego region podejmuje skuteczne działania. Istnieje program dedykowany ochronie tego typu dziedzictwa, a właściwe oznaczenia i informacje na obiektach kulturowych zapewniają turystom łatwy dostęp do wiedzy o ich wartości historycznej i kulturalnej. Te działania dobrze wpisują się w ramy zrównoważonej turystyki, wspierając zarówno zachowanie dziedzictwa, jak i edukację odwiedzających.

Jednakże, w przypadku niematerialnego dziedzictwa kulturowego, województwo nie posiada programu, który chroniłby unikalne tradycje i obyczaje Śląska, takie jak gwara, kuchnia regionalna czy lokalne obrzędy. To poważna luka, szczególnie w kontekście bogactwa niematerialnych zasobów kulturowych, które mogłyby stać się istotnym elementem tożsamości regionalnej oraz atrakcyjności turystycznej. Brak takiego programu uniemożliwia skuteczne dokumentowanie i promowanie tych unikalnych aspektów kultury, które są narażone na zanikanie w obliczu globalizacji i intensywnego rozwoju turystyki. Regionalna tożsamość, będąca jednym z kluczowych elementów spójności społecznej, jest w województwie śląskim pod względem kulturowym zróżnicowana. Nakładające się wpływy różnych tradycji tworzą wyjątkowe dziedzictwo, które może być fundamentem budowania unikalnego wizerunku turystycznego. Zróżnicowanie to, jeśli odpowiednio zarządzane, mogłoby stanowić przewagę konkurencyjną w promowaniu regionu jako destynacji o bogatej kulturze.

Ponadto, województwo nie prowadzi analizy wpływu turystyki na kulturę i tradycje, co mogłoby pomóc lepiej zrozumieć, w jaki sposób rozwój turystyki oddziałuje na lokalne wartości i tradycje. Brak takich danych ogranicza możliwość podejmowania świadomych decyzji, które pozwoliłyby równoważyć rozwój turystyki z zachowaniem autentyczności kulturowej regionu.

Pozytywnym aspektem są natomiast istniejące produkty turystyczne wspierające ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego. Organizacje turystyczne w regionie uwzględniają potrzebę ochrony i promocji kultury oraz tradycji przy tworzeniu nowych produktów turystycznych, co świadczy o świadomości wartości kulturowych i ich potencjale turystycznym.

KULTURA

Program w zakresie ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego	✓
Program w zakresie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego	✗
Analiza wpływu turystyki na kulturę i tradycje	✗
Właściwe oznaczenia i informacje na obiektach kulturowych	✓
Produkty turystyczne wspierające ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego	✓

2.3. Zarządzanie rozwojem zrównoważonym

Turystyka będzie rozwijać się w sposób stabilny i przynosić dla regionu długotrwałe korzyści społeczno-gospodarcze, tylko w sytuacji, gdy zarządzana jest w sposób prawidłowy i kompleksowy. Kryteria zarządzania turystyką zrównoważoną dla destynacji turystycznych zakładają skoordynowane podejście do turystyki zrównoważonej, w tym zaangażowanie sektora prywatnego, publicznego i społeczeństwa obywatelskiego, oraz zdolność do zarządzania kwestiami społeczno-gospodarczymi, kulturowymi i środowiskowymi. Zrównoważona destynacja turystyczna powinna, między innymi:

- posiadać wieloletnią strategię zarządzania i plan działania, uwzględniający zasady zrównoważonego rozwoju;
- posiadać grupę ekspertów, którzy posiadają kompetencje w zakresie zarządzania środowiskowego oraz zrównoważonego rozwoju turystyką
- wdrożyć system monitorowania wpływu turystyki na społeczność lokalną, przyrodę i kulturę, a działania i rezultaty powinny być regularnie analizowane;
- świadomie zarządzać liczbą odwiedzających i ich aktywnością, uwzględniając równowagę pomiędzy potrzebami lokalnej gospodarki, mieszkańców i środowiska kulturowego i społecznego;
- opracować plan zarządzania ryzykiem i sytuacjami kryzysowymi;
- prowadzić działania marketingowo-promocyjne w sposób przejrzysty i odpowiedzialny.

Strategia zrównoważonego rozwoju turystyki

Z punktu widzenia zasad turystyki zrównoważonej, strategia rozwoju turystyki powinna określać działania związane z:

- zarządzaniem ekologicznym (w tym wodą, energią, odpadami)
- ochroną przyrody i różnorodności biologicznej
- przeciwdziałaniem zmianom klimatycznym
- ochroną praw człowieka, w tym praw pracowniczych
- ochroną i promocją dziedzictwa kulturowego
- rozwojem lokalnej gospodarki, wsparciem lokalnych towarów i przedsiębiorców
- zdrowiem i bezpieczeństwem turystów

Województwo śląskie posiada wojewódzką strategię rozwoju do roku 2030, w której uwzględnione są, przynajmniej częściowo, kwestie rozwoju zrównoważonego i turystyki, a także Politykę Rozwoju Turystyki Województwa Śląskiego 2023, gdzie wszystkie te kwestie omawiane są kompleksowo. Bardziej szczegółowa analiza obydwu dokumentów znajduje się poniżej.

Dokumenty strategiczne

Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”

Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” w spójny sposób łączy rozwój zrównoważony z turystyką, ukazując ich wzajemne powiązania i rolę w kształtowaniu przyszłości regionu. Zrównoważony rozwój stanowi kluczową zasadę strategii, która kreśli wizję „Zielonego Śląskiego” jako miejsca o wysokiej jakości życia w czystym środowisku. Dokument podkreśla potrzebę odpowiedzialnej transformacji gospodarczej i zrównoważonego zarządzania zasobami, bazując na zasadach takich jak partnerstwo, współpraca, subsydiarność, zintegrowane podejście terytorialne i zrównoważone inwestycje.

Turystyka jest przedstawiona jako istotny motor zrównoważonego wzrostu gospodarczego, oparty na bogatych zasobach naturalnych, kulturowych i krajobrazowych regionu. Rozwój turystyki ma wspierać dywersyfikację gospodarki, tworzenie miejsc pracy i poprawę jakości życia mieszkańców.

Strategia wyznacza konkretne obszary interwencji, łączące zrównoważony rozwój i turystykę. Priorytetowe są obszary o wysokiej wartości przyrodniczej, kluczowe dla ochrony bioróżnorodności, poprawy stosunków wodnych i rozwoju lokalnej turystyki. Subregiony takie jak Beskidy, Śląsk Cieszyński, Jura Krakowsko-Częstochowska i Kraina Górnej Odry stanowią główne cele działań wspierających turystykę. Projekt „Turystyczne Śląskie” obejmuje rozwój atrakcyjnych ofert, promocję szlaków turystycznych i inwestycje w infrastrukturę.

Strategia promuje rozwój zrównoważonych produktów turystycznych, takich jak ekoturystyka, turystyka bez barier i wiejska, oraz inwestycje w zrównoważony transport i infrastrukturę, co ma zmniejszyć presję na środowisko i zwiększyć dostępność regionu.

Mimo tych licznych pozytywnych założeń strategia wykazuje pewne braki, które ograniczają jej skuteczność. Nie określono szczegółowych mechanizmów wdrażania i monitorowania działań, szczególnie w kontekście realizacji celów zrównoważonego rozwoju. Negatywne trendy demograficzne, takie jak starzenie się społeczeństwa i emigracja młodych ludzi, zostały jedynie ogólnie zidentyfikowane i nie powiązano ich z konkretnymi działaniami wspierającymi rozwój kadr dla sektora turystycznego.

Brakuje także szczegółowych rozwiązań w zakresie równoważenia wzrostu gospodarczego z ochroną środowiska oraz planu zaangażowania interesariuszy, w tym społeczności lokalnych, co mogłoby zwiększyć sprawiedliwość społeczną i skuteczność działań. Ponadto, strategia pomija kwestie adaptacji turystyki do zmian klimatu, co jest kluczowe dla odporności sektora na przyszłe wyzwania.

Dokumenty strategiczne

Polityka Rozwoju Turystyki Województwa Śląskiego 2030

„Polityka Rozwoju Turystyki Województwa Śląskiego 2030” przedstawia wizję rozwoju turystyki w regionie z silnym naciskiem na zrównoważony rozwój. Łączy ten koncept z kluczowymi obszarami, takimi jak ochrona środowiska, wykorzystanie zasobów naturalnych, zaangażowanie społeczności lokalnych, zatrudnienie oraz inkluzywność.

Polityka podkreśla znaczenie odpowiedzialnego rozwoju turystyki, minimalizującego negatywny wpływ na środowisko i dziedzictwo kulturowe. Wskazuje na zagrożenia, takie jak presja środowiskowa, degradacja krajobrazu i korki komunikacyjne, proponując działania wspierające rozwój zielonej infrastruktury oraz proekologicznych rozwiązań w obiektach turystycznych, w tym zastosowanie odnawialnych źródeł energii i gospodarki cyrkularnej. Dokument promuje lokalne zasoby do budowy i działalności turystycznej oraz inwestycje w infrastrukturę ekologiczną, zwłaszcza w zarządzanie wodą i ściekami, a także ochronę obszarów przyrodniczo cennych, takich jak sieć NATURA 2000.

Polityka kładzie także duży nacisk na zaangażowanie społeczności lokalnych, współpracę z NGO oraz przedsiębiorcami, aby turystyka przynosiła korzyści mieszkańcom i poprawiała ich jakość życia. Wspiera rozwój infrastruktury turystycznej odpowiadającej na potrzeby rekreacyjne mieszkańców oraz promuje przedsiębiorczość społeczną w turystyce. W zakresie zatrudnienia dokument podkreśla potencjał turystyki do tworzenia miejsc pracy, szczególnie „zielonych miejsc pracy” w ekoturystyce, agroturystyce i ochronie przyrody. Przewiduje także wsparcie zatrudnienia jako elementu restrukturyzacji wsi i transformacji miast. Polityka promuje inkluzywność, wspierając rozwój infrastruktury turystycznej dostępnej dla osób z niepełnosprawnościami oraz działania na rzecz turystyki dostępnej dla różnych grup społecznych.

Mimo tych pozytywnych aspektów, dokument mógłby zostać ulepszony poprzez bardziej szczegółowe programy rozwoju zielonych umiejętności i inicjatyw szkoleniowych wspierających zrównoważony sektor turystyczny. Brakuje również konkretnych miar i wskaźników do monitorowania wpływu turystyki na środowisko, a także większego nacisku na etyczne praktyki zatrudnienia, w tym godne wynagrodzenie i możliwości rozwoju zawodowego. Warto też uwzględnić bardziej szczegółowe działania na rzecz zarządzania przepływem turystów i przeciwdziałania negatywnym skutkom nadmiernej turystyki oraz wprowadzenie szczegółowego planu zapewniającego dostępność turystyki dla wszystkich, w tym osób starszych i z niepełnosprawnościami.

Aby skutecznie rozwijać turystykę w sposób zrównoważony, destynacja powinna spełniać kilka kluczowych warunków. Powinna mieć przynajmniej jedną osobę zarządzającą rozwojem turystyki, która posiada kwalifikacje w zakresie zrównoważonego rozwoju turystyki. Powinna również wyznaczyć osobę lub zespół odpowiedzialny za koordynację działań związanych z rozwojem zrównoważonym turystyki. Ważne jest określenie i regularne monitorowanie wskaźników zrównoważonego rozwoju turystyki, obejmujących aspekty środowiskowe,

społeczno-gospodarcze, oraz publikowanie przynajmniej raz w roku raportu dotyczącego realizacji strategii rozwoju turystyki, z uwzględnieniem aspektów zrównoważonego rozwoju.

Jak wynika z odpowiedzi udzielonych przez Śląską Organizację Turystyczną Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, w województwie śląskim nie są spełnione żadne z tych wymagań. Brak tych instrumentów ogranicza skuteczność implementacji strategii i może prowadzić do niespójności oraz niepełnego wykorzystania potencjalnych korzyści wynikających z realizacji zrównoważonego rozwoju w turystyce.

Osoby kompetentne w zakresie zrównoważonego rozwoju turystyki	×
Zespół odpowiedzialny za zrównoważony rozwój turystyki	×
Monitoring wskaźników zrównoważonego rozwoju turystyki	×
Raport dot. realizacji strategii rozwoju zrównoważonego w branży turystycznej	×

Zarządzanie ruchem turystycznym

Zarządzanie ruchem turystycznym polega na kontrolowaniu przepływu turystów zarówno w czasie, jak i przestrzeni, aby zmniejszyć sezonowość oraz równomiernie rozłożyć obciążenie turystyczne.

Województwo śląskie podejmuje pewne działania w zakresie zarządzania ruchem turystycznym, jednak ich zakres i kompleksowość pozostawiają przestrzeń do rozwoju. W ramach istniejących inicjatyw prowadzona jest aktualizacja listy aktywów turystycznych, zarówno przyrodniczych, jak i kulturowych. Działanie to pozwala na bieżąco identyfikować zasoby regionu i wykorzystywać je w promowaniu zrównoważonej turystyki. Prowadzony jest także systematyczny monitoring ruchu turystycznego, co umożliwia dokładną ocenę jego natężenia, przepływu i wpływu na lokalne zasoby.

Ponadto województwo realizuje działania mające na celu zmniejszenie sezonowości ruchu turystycznego. Promowanie atrakcji dostępnych przez cały rok pozwala nie tylko na stabilizację przychodów w branży turystycznej, ale także na równomierne obciążenie infrastruktury turystycznej, co jest korzystne dla środowiska i lokalnych społeczności. Dodatkowo, wdrażane są inicjatywy zmierzające do przestrzennego rozproszenia ruchu turystycznego, które mają na celu odciążenie najbardziej popularnych obszarów turystycznych poprzez kierowanie ruchu do mniej uczęszczanych, ale równie atrakcyjnych miejsc. Działania te wspierają ochronę zasobów naturalnych i kulturowych oraz przeciwdziałają degradacji środowiska wynikającej z nadmiernego zagęszczenia turystów.

Mimo tych pozytywnych inicjatyw, w województwie śląskim brakuje niektórych elementów kompleksowego zarządzania ruchem turystycznym. Na przykład, nie zostały obliczone

pojemności turystyczne dla najbardziej wrażliwych terenów, takich jak parki krajobrazowe czy obszary chronione, co jest kluczowe dla zapobiegania ich przeciążeniu i degradacji.

Województwo nie posiada także systemu regulującego ruchem turystycznym, który mógłby wprowadzać ograniczenia lub kierować turystów w sposób minimalizujący presję na wrażliwe środowisko i infrastrukturę. Brakuje również wytycznych dotyczących wynajmu obiektów turystycznych, w tym krótkoterminowego, co w wielu regionach prowadzi do problemów związanych z niekontrolowanym rozwojem tego sektora, takich jak przeciążenie infrastruktury, konflikty społeczne czy negatywny wpływ na dostępność mieszkań dla lokalnej społeczności.

ZARZĄDZANIE RUCHEM TURYSTYCZNYM

Aktualna lista aktywów turystycznych (przyrodniczych i kulturowych)	✓
Monitoring ruchu turystycznego	✓
Wytyczne dot. wynajmu obiektów turystycznych i wynajmu krótkoterminowego	✗
Obliczona została pojemność najbardziej wrażliwych terenów turystycznych	✗
Działania mające na celu zmniejszenie sezonowości ruchu turystycznego	✓
Działania mające na celu przestrzenne rozproszenie ruchu turystycznego	✓
System regulujący ruchem turystycznym	✗

Zaangażowanie turystów

Zaangażowanie turystów w kwestie rozwoju zrównoważonego jest kluczowe dla osiągnięcia długoterminowych celów w turystyce. Głównym narzędziem w tym procesie jest monitoring zadowolenia turystów, szczególnie w odniesieniu do aspektów środowiskowych i kulturowych. Dzięki regularnym badaniom można ocenić, jak turyści postrzegają wysiłki na rzecz zrównoważonego rozwoju i jakie obszary wymagają poprawy.

Drugim kluczowym narzędziem jest skuteczna komunikacja. Obejmuje ona promowanie kodeksów postępowania na terenach wrażliwych przyrodniczo i kulturowo oraz propagowanie odpowiedzialnego podróżowania. Należy edukować turystów o ekologicznym zachowaniu, takim jak promocja niskoemisyjnego transportu, wspieranie lokalnych społeczności i kultury oraz zachęcanie do wyboru zrównoważonych przedsiębiorstw. Wszystkie te elementy powinny być integralną częścią strategii komunikacyjnej, aby zwiększyć świadomość i zaangażowanie turystów w praktyki proekologiczne i prospołeczne.

Oddzielnym, lecz równie ważnym aspektem jest zdrowie i bezpieczeństwo turystów. Poza wdrożeniem programów dbających o te kwestie, niezbędna jest również skuteczna komunikacja dotycząca bezpiecznego zachowania podczas podróży. Informowanie turystów o zasadach bezpiecznego podróżowania jest kluczowe, aby zapewnić im komfort i bezpieczeństwo, co z kolei pozytywnie wpływa na ich ogólne doświadczenie turystyczne.

Jak wynika z odpowiedzi respondentów, w województwie śląskim, prowadzi się analizę zadowolenia turystów, ale niestety jest to jedyne działanie w zakresie zaangażowania odwiedzających. Ani działania w zakresie komunikacji, ani w zakresie bezpieczeństwa nie są wdrażane.

ZAANGAŻOWANIE TURYSTÓW

Monitoring zadowolenia turystów, w tym aspektów środowiskowych i kulturowych	✓
Program dot. zdrowia i bezpieczeństwa turystów	✗
Promocja zrównoważonych przedsiębiorstw turystycznych	✗
Kampanie promujące ekologiczny sposób podróżowania	✗
Kampanie zachęcające do wspierania społeczności lokalnych	✗
Kodeksy postępowania na terenach wrażliwych przyrodniczo	✗
Kodeksy postępowania na terenach/ obiektach wrażliwych kulturowo	✗

Zaangażowanie branży turystycznej

Zaangażowanie branży turystycznej w aspekty rozwoju zrównoważonego jest kluczowe dla długoterminowego sukcesu zarówno samych przedsiębiorstw, jak i destynacji turystycznych.

Nieosiągalne jest osiągnięcie celów rozwoju zrównoważonego, ani celów założonych w strategii rozwoju województwa bez zaangażowania biznesu, w tym branży turystycznej, zwłaszcza tam, gdzie turystyka wykorzystuje zasoby naturalne i może mieć negatywny wpływ na środowisko i społeczności lokalne. Województwo powinno prowadzić kampanie uświadamiające, organizować szkolenia oraz oferować programy wsparcia i systemy zachęt dla przedsiębiorstw turystycznych, aby promować i wdrażać praktyki zrównoważonego rozwoju. Takie działania mogą obejmować edukację na temat oszczędzania energii i wody, zarządzania odpadami, promowania niskoemisyjnych środków transportu czy budowania świadomości na temat dostępności i inkluzji. Programy uświadamiające i szkolenia są też niezbędne aby przygotować

branżę turystyczną na przyszłe regulacje prawne i standardy, takie jak unijna dyrektywa CSRD czy Green Claims.

Jak widać w tabeli poniżej, w województwie były prowadzone pewne inicjatywy dotyczące głównie budowania świadomości branży turystycznej na temat standardów turystyki zrównoważonej, zarządzania środowiskowego oraz możliwości współpracy z organizacjami pozarządowymi. Wiele tematów jednak nie zostało poruszonych.

ZAANGAŻOWANIE BRANŻY TURYSTYCZNEJ

Promocja standardów (kryteriów) turystyki zrównoważonej	✓
Promocja programów certyfikacji dla turystyki zrównoważonej	✗
Zarządzanie odpadami	✓
Energoefektywność	✗
Zarządzanie zasobami wodnymi	✗
Zmiany klimatyczne i ślad węglowy	✓
Dobrostan zwierząt i ich wykorzystania w turystyce	✗
Tworzenie dobrych warunków pracy	✗
Integracja elementów kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego	✗
Możliwości współpracy branży turystycznej z organizacjami pozarządowymi	✓
Nowe regulacje krajowe i unijne w zakresie rozwoju zrównoważonego	✗

Produkty turystyczne

Produkty turystyczne odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu wizerunku destynacji, ponieważ to właśnie one są tym, co destynacja chce zaprezentować odwiedzającym. Nawet jeśli niektóre zrównoważone rozwiązania nie są wdrożone na poziomie całej destynacji, istotne jest, aby były uwzględnione przy tworzeniu produktów turystycznych. Integracja zrównoważonych praktyk w produktach turystycznych nie tylko wzmacnia atrakcyjność destynacji dla coraz bardziej świadomych ekologicznie turystów, ale także przyczynia się do długoterminowej ochrony zasobów naturalnych i kulturowych.

Przy tworzeniu regionalnych i lokalnych produktów turystycznych, organizacje najczęściej biorą pod uwagę szereg aspektów. Te najpopularniejsze wymienione zostały w tabeli poniżej.

Aspekty uwzględniane najczęściej przy tworzeniu produktów turystycznych

Zaangażowanie lokalnych przedsiębiorców i promocja produktów lokalnych

Ochrona i promocja kultury i tradycji

Zmniejszenie sezonowości

Przy tworzeniu produktów turystycznych, pojedyncze organizacje biorą również pod uwagę kwestie takie jak: wpływ produktu na przyrodę i środowisko naturalne, wpływ na jakość życia mieszkańców, dostępność dla osób ze szczególnymi potrzebami (w tym dla osób z niepełnosprawnością), oraz przestrzenne rozproszenie ruchu turystycznego. Żadna z organizacji nie bierze natomiast pod uwagę śladu węglowego produktów turystycznych i ich potencjalnego wpływu na klimat.

Odpowiedzialna promocja

Odpowiedzialne podejście do promocji i marketingu jest kluczowe dla zrównoważonego rozwoju destynacji turystycznych. Wszelkie promowane atrakcje powinny być przedstawiane rzetelnie, zgodnie z rzeczywistością, aby unikać rozczarowań wśród turystów i budować ich zaufanie. Konieczne są rzeczywiste działania, aby zapewnić, że oferowane walory przyrodnicze, kulturowe i infrastruktura są zgodne z tym, co obiecywane w materiałach promocyjnych. W praktyce oznacza to ochronę przyrody i zabytków, wsparcie dla lokalnych społeczności oraz utrzymanie infrastruktury na odpowiednim poziomie.

Zarówno walory kulturowe, jak i przyrodnicze oraz dostępność dla osób o specjalnych potrzebach są wykorzystywane w promocji województwa śląskiego. Niestety, nie zawsze idzie za tymi deklaracjami odpowiednie działanie.

Aby województwo śląskie mogło skutecznie wykorzystywać swoje walory przyrodnicze i działania proekologiczne w promocji, kluczowe jest zaangażowanie branży turystycznej w ochronę środowiska. Szczególny nacisk powinien być położony na przeciwdziałanie problemom środowiskowym, z którymi boryka się region, takim jak zanieczyszczenie powietrza, zanieczyszczenie hałasem czy zła jakość wód. Brak zgodności między promowanymi wartościami ekologicznymi a faktycznymi działaniami może nie tylko negatywnie wpłynąć na wizerunek regionu, ale także naruszać zasady unijnej dyrektywy Green Claims. Dyrektywa ta wymaga, aby wszelkie komunikaty dotyczące ekologii były poparte odpowiednią certyfikacją.

Obecnie w województwie śląskim jedynie kilka obiektów noclegowych posiada certyfikat zrównoważonego rozwoju. Bez aktywnego zaangażowania branży turystycznej w ochronę środowiska, działania promocyjne mogą zostać uznane za nieautentyczne i prowadzić do oskarżeń o greenwashing. Współpraca sektora turystycznego w zakresie ekologii, połączona z szerzeniem certyfikacji zrównoważonego rozwoju, nie tylko wzmocniłaby wiarygodność regionu jako odpowiedzialnej destynacji, ale również przyczyniłaby się do faktycznej poprawy stanu środowiska, co jest kluczowe dla długoterminowego rozwoju turystyki.

3. ZRÓWNOWAŻONE ZARZĄDZANIE W FIRMACH TURYSTYCZNYCH

3.1. Zarządzanie środowiskowe

ENERGIA

W województwie śląskim firmy podejmują szereg działań w zakresie zarządzania energią, przy czym niektóre praktyki są bardziej popularne niż inne.

Zdecydowana większość firm deklaruje regularne sprawdzanie stanu technicznego urządzeń, co pozwala zapobiegać awariom i zapewnia optymalne funkcjonowanie sprzętu. Jest to podstawowa, ale bardzo efektywna praktyka, która przekłada się zarówno na niższe zużycie energii, jak i redukcję kosztów.

Popularne są również inne rozwiązania poprawiające efektywność energetyczną, takie jak energooszczędne oświetlenie, gdzie większość lamp w firmach to nowoczesne żarówki LED. W wielu przedsiębiorstwach zastosowano także czujniki ruchu w miejscach, gdzie światło potrzebne jest okazjonalnie, np. w korytarzach czy łazienkach, co pozwala unikać marnowania energii. Firmy coraz częściej inwestują w energooszczędny sprzęt o wysokiej klasie energetycznej, co dodatkowo ogranicza zużycie prądu. W sektorze hotelarskim dużą popularnością cieszą się włączniki prądu na kartę, które umożliwiają automatyczne odcinanie energii w nieużywanych pomieszczeniach, takich jak pokoje hotelowe czy przestrzenie dla pracowników. Jednak bardziej zaawansowane działania związane z zarządzaniem energią są zdecydowanie rzadziej stosowane.

Tylko część firm monitoruje i analizuje zużycie energii co miesiąc, co utrudnia precyzyjną identyfikację obszarów wymagających poprawy. Jeszcze mniej przedsiębiorstw wyznacza konkretne cele ilościowe dotyczące redukcji zużycia energii. Brak takich działań może wynikać z niedostatecznej świadomości korzyści, jakie przynoszą regularna analiza danych czy długoterminowe planowanie.

Jeśli chodzi o efektywność energetyczną budynków, wiele firm wskazuje, że ich obiekty są dobrze ocieplone, co ogranicza straty ciepła i zmniejsza koszty eksploatacyjne. Niemniej jednak bardziej zaawansowane technologie, takie jak pompy ciepła, są stosowane przez znikomy odsetek przedsiębiorstw, co może być efektem wysokich kosztów inwestycyjnych lub braku dostępu do odpowiednich form wsparcia finansowego.

Odnawialne źródła energii również nie cieszą się zbyt dużą popularnością – jedynie około jedna piąta firm deklaruje, że przynajmniej część wykorzystywanej przez nie energii pochodzi z takich źródeł, jak panele słoneczne. Wykorzystanie energii odnawialnej mogłoby przynieść firmom zarówno korzyści ekologiczne, jak i finansowe oraz poprawić ich wizerunek w oczach klientów i partnerów.

Ogólny obraz pokazuje, że firmy w województwie śląskim chętnie sięgają po podstawowe i łatwe do wdrożenia rozwiązania, które szybko przynoszą widoczne efekty w postaci oszczędności energii. Jednak bardziej zaawansowane praktyki, takie jak monitorowanie zużycia energii, wyznaczanie celów redukcyjnych czy inwestowanie w odnawialne źródła energii, wymagają większego wsparcia. Kluczowe mogą tu być programy edukacyjne oraz dostęp do instrumentów finansowych, które zachęcą przedsiębiorstwa do podejmowania działań długofalowych i bardziej ambitnych w zakresie zarządzania energią.

Najczęstsze praktyki z zakresu zarządzania energią:

1. Sprawdzanie stanu technicznego sprzętów
2. Wykorzystanie energooszczędnego oświetlenia
3. Wykorzystanie czujników ruchu
4. Wykorzystanie energooszczędnego sprzętu

TRANSPORT

Zdecydowana większość respondentów nie podejmuje aktywnych działań związanych z ekologizacją transportu, co pozostawia spory potencjał do poprawy w tej dziedzinie. Tylko nieliczne firmy wdrażają praktyki, które mają na celu zmniejszenie negatywnego wpływu transportu na środowisko.

Przykładem takich praktyk jest, na przykład, dopasowywanie rozmiaru pojazdu do rozmiaru grupy klientów, co minimalizuje zbędne zużycie paliwa i ogranicza emisje. Niektóre firmy korzystają również z samochodów elektrycznych lub hybrydowych przynajmniej częściowo, co stanowi istotny krok w kierunku redukcji emisji CO₂ pochodzących z transportu.

Nieliczne firmy promują ekologiczne środki transportu wśród pracowników i klientów, co może oznaczać zachęcanie do korzystania z komunikacji miejskiej, rowerów lub carpoolingu. Inne, szkolą kierowców w zakresie ekologicznej jazdy, co może obejmować techniki redukujące zużycie paliwa, takie jak łagodne przyspieszanie i hamowanie.

Choć tylko nieliczne firmy podjęły tego rodzaju inicjatywy, wdrożenie tych praktyk na szerszą skalę mogłoby znacząco przyczynić się do zmniejszenia emisji transportowych oraz podniesienia świadomości ekologicznej wśród pracowników i klientów.

KLIMAT (ŚLAD WĘGLOWY)

Poza nielicznymi wyjątkami firm, prawie żaden z respondentów nie podejmuje aktywnych działań związanych z klimatem. W obliczu narastających wyzwań klimatycznych, warto rozważyć wdrożenie kilku kluczowych praktyk, które mogłyby przyczynić się do zmniejszenia negatywnego wpływu działalności na środowisko.

Zaledwie kilka firm zadeklarowało, że monitoruje poziom emisji CO₂ (przynajmniej w zakresie 1 i 2). Dzięki regularnym pomiarom można zyskać wgląd w najbardziej emisyjne obszary działalności, co stanowi pierwszy krok do ich ograniczenia. Kolejnym etapem powinno być wdrożenie planu redukcji emisji CO₂, określającego konkretne kroki i cele, które firma chce osiągnąć, aby obniżyć swój ślad węglowy. Taki plan umożliwia bardziej świadome zarządzanie emisjami oraz śledzenie postępów w czasie.

Oprócz redukcji emisji, firmy mogłyby również opracować plan adaptacji do zmian klimatu, który pozwoliłby na przygotowanie się na ewentualne skutki klimatyczne, takie jak ekstremalne zjawiska pogodowe czy rosnące koszty energii. Tego typu przygotowanie pozwala zredukować ryzyka operacyjne związane ze zmianami klimatu i zwiększyć odporność firmy.

Inną istotną a zarazem prostą do wdrożenia praktyką jest mierzenie poziomu emisji CO₂ związanych z podróżami służbowymi. Podróże, zwłaszcza lotnicze, stanowią duże źródło emisji w wielu organizacjach, dlatego ich monitorowanie może przyczynić się do zmniejszenia emisji, np. przez preferowanie spotkań online lub wybieranie bardziej ekologicznych środków transportu.

Wreszcie, warto rozważyć kompensację emisji CO₂, czyli inwestowanie w projekty związane z ochroną środowiska, które równoważą generowane emisje, na przykład poprzez sadzenie drzew lub wspieranie projektów odnawialnych źródeł energii. Kompensacja pozwala firmie na częściowe zneutralizowanie wpływu jej działalności na klimat, co może być istotnym elementem strategii klimatycznej.

Podjęcie tych działań mogłoby znacząco zwiększyć zaangażowanie firm w działania proklimatyczne i stanowiłoby krok w stronę bardziej zrównoważonego modelu biznesowego.

WODA

Zdecydowana większość firm regularnie sprawdza stan techniczny urządzeń, co pozwala na bieżąco wykrywać ewentualne usterki i zapewniać ich sprawne działanie oraz szczelność. Taka systematyczność pozwala uniknąć strat wody wynikających z wycieków i awarii, a także przyczynia się do lepszej efektywności kosztowej.

Wiele firm inwestuje również w technologie obniżające zużycie wody, takie jak toalety z podwójną spłuczką czy aeratory strumieniowe, które znacznie ograniczają ilość

wykorzystywanej wody bez pogorszenia komfortu użytkowników. Regularne monitorowanie i analiza poziomu zużycia wody, przeprowadzane przynajmniej raz w miesiącu, to kolejne narzędzie wykorzystywane przez część przedsiębiorstw. Pozwala to nie tylko na identyfikację potencjalnych obszarów marnotrawstwa, ale także na lepsze planowanie działań oszczędnościowych. Niestety, tylko jedna firma w badaniu wskazała, że określiła ilościowe cele dotyczące zmniejszenia zużycia wody, co sugeruje niski poziom zaawansowania w planowaniu strategicznym w tym zakresie.

Pojedyncze firmy, zwłaszcza z sektora hotelarskiego, wdrażają bardziej kompleksowe rozwiązania. Przykładem są polityki ograniczające niepotrzebne pranie ręczników i pościeli, które zachęcają gości do wielokrotnego ich używania. W pralniach hotelowych procedury są często zoptymalizowane tak, aby uniknąć marnowania wody, co pozwala na znaczne oszczędności w skali dużych obiektów. Podobne podejście widać w zarządzaniu terenami zielonymi, gdzie technologie umożliwiają ograniczenie strat wody podczas podlewania ogrodów. W hotelach z basenami stosowane są metody czyszczenia minimalizujące zużycie wody.

Żadna firma biorąca udział w badaniu nie zadeklarowała natomiast odzyskiwania i ponownego wykorzystania wody szarej, co pokazuje brak wykorzystania bardziej zaawansowanych technologii.

Mimo wielu pozytywnych przykładów, niepokojące jest, że pewna grupa nie podjęła żadnych działań w zakresie zarządzania zasobami wodnymi. Chociaż nie jest to dominujący trend, to brak zaangażowania w tę kluczową kwestię może być sygnałem, że wciąż potrzebna jest szeroka edukacja i wsparcie w zakresie zarządzania wodą.

Najczęstsze praktyki z zakresu zarządzania wodą:

1. Sprawdzanie stanu technicznego sprzętów
2. Wykorzystanie urządzeń obniżających zużycie wody
3. Regularny monitoring i analiza poziomu zużycia wody

ODPADY

Prawie wszystkie firmy zadeklarowały segregację odpadów na co najmniej trzy kategorie, co stanowi podstawę efektywnego gospodarowania odpadami. Jest to pozytywny sygnał, świadczący o rosnącej świadomości ekologicznej. Jednak w niektórych obszarach wciąż pojawiają się luki.

Większość firm wskazała, że wszystkie odpady niebezpieczne, takie jak baterie, lampy czy odpady elektroniczne, są właściwie i bezpiecznie utylizowane. Mimo że takie działania są obowiązkiem prawnym, fakt, że nie wszystkie przedsiębiorstwa to potwierdzają, może budzić pewne zaniepokojenie i wskazuje na konieczność lepszego egzekwowania przepisów oraz edukacji w tym zakresie.

Część firm podejmuje dodatkowe kroki w celu zmniejszenia ilości generowanych odpadów. Przykładem jest ograniczanie druku materiałów marketingowych, co pozwala zmniejszyć zużycie papieru, oraz coroczne zmniejszanie ilości jednorazowych przedmiotów, w tym plastiku. Są to działania, które przynoszą zarówno korzyści ekologiczne, jak i finansowe, i które mogłyby być łatwo zaadaptowane przez większą liczbę przedsiębiorstw.

Znacznie mniej firm wdraża bardziej zaawansowane praktyki, takie jak elektroniczny obieg dokumentów, co mogłoby znacząco zredukować ilość papierowych odpadów. Tylko nieliczne przedsiębiorstwa deklarują działania mające na celu zmniejszenie ilości odpadów żywnościowych, co stanowi istotny problem szczególnie w sektorach takich jak gastronomia i hotelarstwo. Jeszcze rzadziej spotykane są inicjatywy przekazywania niewykorzystanej żywności czy zużytych przedmiotów bardziej potrzebującym, co mogłoby przynieść korzyści zarówno środowiskowe, jak i społeczne.

Zaledwie pojedyncze firmy prowadzą monitoring ilości poszczególnych kategorii odpadów, w tym odpadów żywnościowych, co uniemożliwia dokładną analizę i identyfikację obszarów wymagających poprawy. Podobnie nieliczne przedsiębiorstwa wyznaczają ilościowe cele związane z redukcją odpadów, co jest kluczowym elementem strategicznego zarządzania w tym obszarze. Bardziej świadome zarządzanie odpadami pomogłoby firmom nie tylko spełniać obowiązki prawne, ale także przyczynić się do znaczących oszczędności.

Najczęstsze praktyki z zakresu zarządzania odpadami:

1. Segregacja odpadów
2. Bezpieczna utylizacja odpadów niebezpiecznych
3. Zmniejszenie zużycia papieru, w szczególności materiałów marketingowych
4. Zmniejszenie ilości przedmiotów i opakowań jednorazowych

3.2. Aspekty społeczne, gospodarcze i kulturowe

WARUNKI ZATRUDNIENIA

W kwestiach związanych z zatrudnieniem większość respondentów deklaruje przestrzeganie kluczowych standardów, co odzwierciedla wysoki poziom zgodności z normami prawnymi i etycznymi.

Wszyscy respondenci potwierdzili, że ich pracownicy posiadają formalne umowy, niezależnie od formy zatrudnienia, co stanowi podstawę stabilnych i zgodnych z prawem relacji pracodawca-pracownik.

Zdecydowana większość firm zadeklarowała pełne przestrzeganie Kodeksu Pracy w Polsce oraz przepisów. Jednocześnie niemal wszystkie przedsiębiorstwa zapewniają, że ich polityka zatrudnienia jest wolna od dyskryminacji ze względu na płeć, kolor skóry, religię czy inne cechy chronione prawem. Mimo tych pozytywnych deklaracji, mniej firm potwierdziło, że wynagrodzenia kobiet i mężczyzn na tych samych stanowiskach z podobnym doświadczeniem i wykształceniem są równe. To wskazuje na istnienie wyzwań w zakresie równości płacowej, które wciąż wymagają większej uwagi i działań.

W przeważającej większości przedsiębiorstw pracownicy otrzymują wynagrodzenie na poziomie zapewniającym środki wystarczające na utrzymanie (living wage), co jest ważnym elementem odpowiedzialnego zatrudnienia. Również praktycznie wszystkie firmy zadeklarowały, że nie zatrudniają osób poniżej 16. roku życia, co świadczy o przestrzeganiu podstawowych zasad ochrony pracy dzieci.

Mniej firm wdraża jednak bardziej zaawansowane działania na rzecz poprawy warunków zatrudnienia. Niewielka grupa przedsiębiorstw posiada systemy oceny satysfakcji pracowników, które umożliwiają zbieranie opinii i wprowadzanie ulepszeń w zarządzaniu zasobami ludzkimi. Podobnie tylko nieliczne firmy deklarują zatrudnianie przynajmniej jednej osoby z niepełnosprawnością, co może wskazywać na potrzebę większej promocji integracji społecznej oraz wsparcia dla takich inicjatyw.

Najczęstsze praktyki z zakresu tworzenia godnych miejsc pracy:

1. Formalne zatrudnienie
2. Przestrzeganie Kodeksu Pracy w pełnym zakresie
3. Brak dyskryminacji, w tym w poziomie zarobków kobiet i mężczyzn

ZATRUDNIENIE LOKALNE

Firmy turystyczne z województwa śląskiego zatrudniają głównie lokalnych pracowników. Tylko w jednym przypadku odsetek miejscowych pracowników stanowił poniżej 50%. Większość firm deklaruje, że niemal wszyscy ich pracownicy pochodzą z tego samego regionu. Zatrudnianie osób lokalnych jest kluczowe dla rozwoju obszaru, ponieważ wspiera lokalną gospodarkę, zmniejsza poziom bezrobocia oraz przyczynia się do wzrostu dochodów mieszkańców. Dodatkowo, lokalni pracownicy lepiej rozumieją specyfikę regionu, co może prowadzić do bardziej efektywnego i zrównoważonego wdrażania projektów oraz umacniania więzi społecznych.

Warto również zauważyć, że turyści coraz częściej zwracają uwagę na to, czy firma zatrudnia i wspiera lokalną społeczność, ponieważ chcą, by ich wydatki pozostały w odwiedzanej miejscowości. Wysoki poziom zatrudnienia miejscowych mieszkańców stanowi zatem dodatkowy atut, który może zostać wykorzystany w działaniach promocyjnych.

ZAANGAŻOWANIE PRACOWNIKÓW W ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY

Rozwój zrównoważony obejmuje bardzo szeroki zakres tematyczny, od zdrowia i bezpieczeństwa, przez wspieranie lokalnych społeczności, po efektywne wykorzystanie zasobów naturalnych. Bardzo ważne jest, aby angażować w te tematy pracowników, ponieważ tylko w ten sposób przedsiębiorstwo będzie mogło osiągać swoje cele w obszarze rozwoju zrównoważonego.

Firmy z województwa śląskiego różnią się pod względem zakresu i szczegółowości informacji przekazywanych swoim zespołom w ramach formalnych instrukcji lub szkoleń. Najczęściej poruszanym tematem są zasady bezpieczeństwa pracy – niemal wszyscy pracodawcy informują pracowników o tych kwestiach, co wynika zarówno z wymogów prawnych, jak i z potrzeby zapewnienia odpowiednich warunków pracy.

Mniej, ale wciąż znacząca liczba firm, edukuje swoich pracowników w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji, wykorzystywaniu czy nękanii, co świadczy o rosnącej świadomości potrzeby budowania bezpiecznego i inkluzywnego środowiska pracy. Podobnie popularne są informacje dotyczące projektów społecznych oraz wspierania lokalnych społeczności i kultury, co może być częścią szerszej strategii zaangażowania w odpowiedzialność społeczną biznesu (CSR).

Mniej firm podejmuje jednak działania edukacyjne w obszarze zarządzania zasobami i ochrony środowiska. Spora część pracodawców informuje pracowników, jak zmniejszać zużycie energii, wody czy ilość generowanych odpadów, w tym odpadów jednorazowych lub żywnościowych. Są to praktyczne wskazówki, które mogą mieć realny wpływ na codzienne działania zarówno w miejscu pracy, jak i poza nim. Jednak kwestie związane z ekologicznymi środkami transportu są niemal zupełnie pomijane – zaledwie nieliczne firmy informują pracowników o takich rozwiązaniach czy zachęcają ich do ich stosowania. To istotna luka, biorąc pod uwagę wpływ transportu na środowisko i rosnące znaczenie zrównoważonej mobilności.

Największe braki widać jednak w bezpośrednim informowaniu pracowników o działaniach firmy w zakresie zrównoważonego rozwoju. Tylko niewielka grupa przedsiębiorstw komunikuje swoim zespołom, jakie inicjatywy w tym obszarze są podejmowane. Może to świadczyć o niedostatecznej integracji strategii zrównoważonego rozwoju z wewnętrzną polityką komunikacyjną.

Ogólnie zaangażowanie pracowników w tematy z zakresu rozwoju zrównoważonego pozostaje niewielkie, co wskazuje na potrzebę intensyfikacji działań edukacyjnych w tym obszarze, aby pracownicy byli bardziej świadomi roli, jaką mogą odegrać w realizacji celów zrównoważonego rozwoju firmy.

O czym najczęściej firmy informują pracowników:

1. O zasadach bezpieczeństwa pracy
2. O projektach społecznych i wspieraniu lokalnej społeczności i kultury
3. O zasadach przeciwdziałania dyskryminacji, wykorzystywania i nękania
4. O tym jak zmniejszać zużycie energii

DZIAŁANIA NA RZECZ SPOŁECZNOŚCI LOKALNYCH

Zdecydowana większość firm współpracuje ze szkołami i uniwersytetami, organizując spotkania, oferując praktyki czy staże, co wspiera rozwój edukacyjny i zawodowy młodych ludzi.

Nieco mniej, ale wciąż znacząca liczba przedsiębiorstw, angażuje się w udostępnianie swoich obiektów i usług organizacjom pozarządowym lub osobom w potrzebie. Często wspierają też finansowo lub materialnie organizacje charytatywne oraz akcje społeczne. Również pracownicy tych firm nierzadko angażują się w wolontariat, co dodatkowo wzmacnia więzi społeczne i buduje pozytywny wizerunek firm.

Wśród tematycznych obszarów wsparcia najpopularniejsze są inicjatywy związane z ochroną przyrody, takie jak uczestnictwo w akcjach sprzątania czy wsparcie projektów na rzecz ochrony środowiska. Działania te cieszą się dużym zainteresowaniem, ponieważ łatwo angażują pracowników i społeczność lokalną, jednocześnie przynosząc widoczne efekty. Mniej firm angażuje się natomiast w finansowe wsparcie instytucji kultury czy projekty związane z ochroną dziedzictwa kulturowego, co może wynikać z ograniczonych środków przeznaczonych na tego rodzaju inicjatywy. Podobnie rzadziej spotykane są działania na rzecz rozwiązywania problemów społecznych, takich jak przeciwdziałanie nierównościom społecznym, które wymagają długoterminowego zaangażowania i często większych zasobów.

Tylko pojedyncze firmy inwestują w poprawę lokalnej infrastruktury, takiej jak drogi czy oświetlenie, co może wynikać z postrzegania tego rodzaju inwestycji jako zadań należących głównie do władz lokalnych. Niemniej jednak tego typu działania mają istotny wpływ na jakość życia mieszkańców i mogą stanowić przykład strategicznego zaangażowania firm w rozwój regionu.

Zaledwie jedna firma w badaniu zadeklarowała brak jakichkolwiek działań prospołecznych, co pokazuje, że przedsiębiorstwa z województwa śląskiego w zdecydowanej większości angażują się w inicjatywy na rzecz społeczności lokalnych i środowiska.

Jeśli chodzi natomiast o dostępność dla osób ze szczególnymi potrzebami, to zdecydowana większość respondentów zadeklarowała, że ich obiekty i usługi

są dostępne dla osób z niepełnosprawnościami, co jest nie tylko wyrazem odpowiedzialności społecznej, ale również istotnym elementem strategii biznesowej. W obliczu starzejącego się społeczeństwa i rosnącego odsetka osób z niepełnosprawnościami, dostępność nabiera coraz większego znaczenia. Osoby starsze i z niepełnosprawnościami stanowią atrakcyjną grupę docelową, która, przy odpowiednich dostosowaniach, może znacząco przyczynić się do zwiększenia przychodów firm. Inwestowanie w dostępność to zatem nie tylko krok w kierunku budowania inkluzywnego społeczeństwa, ale także sposób na zwiększenie konkurencyjności przedsiębiorstwa. Firmy, które zapewniają dostępność swoich usług, są postrzegane jako bardziej otwarte i przyjazne, co pozytywnie wpływa na ich wizerunek oraz przyciąga lojalnych klientów z tej grupy, a także ich opiekunów czy bliskich. W dłuższej perspektywie takie działania mogą stać się ważnym wyróżnikiem na tle konkurencji i przyczynić się do osiągnięcia wymiernych korzyści finansowych.

Najczęściej praktykowane działania na rzecz społeczności lokalnych i inkluzji:

1. Współpraca ze szkołami / uniwersytetami
2. Dostępność obiektu / usług dla osób ze szczególnymi potrzebami
3. Udostępnianie obiektu/ usług NGOs na preferencyjnych warunkach
4. Wsparcie inicjatyw i projektów na rzecz ochrony przyrody

KULTURA

Zdecydowana większość firm biorących udział w badaniu aktywnie angażuje się w ochronę i promocję lokalnej kultury. Poza kilkoma wyjątkami, przedsiębiorstwa podejmują różnorodne inicjatywy mające na celu popularyzację dziedzictwa regionu, co przekłada się na wzrost świadomości kulturowej klientów, wsparcie lokalnych społeczności oraz wzmacnianie atrakcyjności regionu.

Najczęściej podejmowaną praktyką jest informowanie klientów o walorach kulturowych regionu. Niemal wszystkie firmy prowadzą tego rodzaju działania, co świadczy o dużej świadomości znaczenia lokalnej kultury w sektorze biznesowym. Jest to kluczowy element budowania tożsamości miejsca i podnoszenia jego atrakcyjności turystycznej. Informowanie turystów o dziedzictwie kulturowym pozwala im lepiej zrozumieć i docenić historię oraz tradycje Śląska, a tym samym zwiększa ich zaangażowanie w lokalne inicjatywy.

Kolejnym ważnym obszarem działalności firm jest wsparcie i promocja lokalnych artystów oraz rzemieślników, co obejmuje współpracę z twórcami, organizację wydarzeń kulturalnych oraz sprzedaż rękodzieła. Działania te są istotne zarówno z perspektywy ochrony dziedzictwa kulturowego, jak i wspierania lokalnej gospodarki. Dzięki temu unikalne umiejętności i tradycje rzemieślnicze mogą być przekazywane kolejnym

pokoleniom, a artyści mają szansę na zdobycie nowych klientów i rozwój swojej działalności.

Na trzecim miejscu pod względem popularności znajdują się organizacja wycieczek i aktywności promujących lokalną kulturę. Firmy organizują wizyty w miejscach o dużym znaczeniu kulturowym, warsztaty związane z tradycyjnym rzemiosłem czy interaktywne wydarzenia tematyczne. Jest to skuteczny sposób na ożywienie lokalnej kultury i zachęcenie turystów do jej aktywnego poznawania. Ponadto tego rodzaju działania wspierają rozwój turystyki kulturowej i mogą przyczynić się do przedłużenia sezonu turystycznego, co ma istotne znaczenie dla całej branży turystycznej.

Bardzo powszechne jest również umożliwienie klientom zakupu lokalnych pamiątek. Oferowanie autentycznych, lokalnie produkowanych wyrobów nie tylko zapewnia turystom wyjątkowe wspomnienia, ale także wspiera lokalnych producentów i artystów. Przyczynia się to do budowania silniejszej tożsamości regionalnej i promowania unikalnego charakteru Śląska wśród odwiedzających.

Mniej więcej połowa firm wykorzystuje elementy kultury w wystroju wnętrz lub w ubiorze pracowników. Choć jest to stosunkowo wysoki odsetek, wciąż widać niewykorzystany potencjał w tym zakresie. Włączenie regionalnych motywów do identyfikacji wizualnej firm mogłoby w jeszcze większym stopniu wzmacniać lokalną tożsamość i wyróżniać przedsiębiorstwa na tle konkurencji. Elementy kulturowe w przestrzeni biznesowej pomagają tworzyć autentyczne doświadczenia dla klientów i mogą stanowić dodatkowy atut marketingowy.

Najczęstsze praktyki z zakresu promocji kultury i tradycji:

1. Informowanie klientów na temat walorów kulturowych regionu
2. Wsparcie i promocja lokalnych artystów i rzemieślników
3. Organizacja wycieczek/ aktywności promujących lokalną kulturę

PROCEDURY ZAKUPOWE

Badanie pokazało, że zdecydowana większość przedsiębiorstw wciąż nie posiada formalnej polityki zakupowej, co wskazuje na brak systematycznego podejścia do zarządzania tym obszarem. Wśród firm, które wprowadziły politykę zakupową, mniej więcej połowa uwzględnia w niej kryteria ekologiczne i społeczne, co może świadczyć o rosnącej, choć wciąż niewystarczającej, świadomości znaczenia zrównoważonych zakupów.

Okolo jedna trzecia firm deklaruje, że przy wyborze produktów i dostawców bierze pod uwagę kryteria społeczne, takie jak lokalne pochodzenie produktów czy certyfikaty Fair Trade. Nieco mniej przedsiębiorstw uwzględnia kryteria ekologiczne, takie jak klasa energetyczna, certyfikacja ekologiczna czy możliwość recyklingu opakowań. To sugeruje,

że choć firmy są otwarte na włączanie tych aspektów, nadal nie są one standardem w procesie zakupowym.

W przypadku firm kupujących produkty żywnościowe większość wybiera produkty pochodzenia polskiego, co wspiera lokalnych producentów i gospodarkę. Jednak istnieje również grupa przedsiębiorstw, która nie monitoruje kraju pochodzenia produktów, co oznacza niewykorzystanie potencjału wspierania lokalnych dostawców i zmniejszania śladu węglowego transportu.

Zdecydowanie rzadsze są bardziej zaawansowane procedury w zakresie zakupów zrównoważonych. Tylko jedna firma w badaniu monitoruje procent produktów posiadających certyfikaty zrównoważonego rozwoju, takie jak ekologiczne lub Fair Trade. Żadna firma nie wdrożyła Kodeksu Postępowania dla dostawców, który uwzględniałby odpowiedzialność społeczną i ekologiczną, co mogłoby znacząco zwiększyć wpływ przedsiębiorstw na poprawę standardów w łańcuchu dostaw.

3.3. Zarządzanie rozwojem zrównoważonym

OSOBY ODPOWIEDZIALNE

Kwestie związane z tematyką rozwoju zrównoważonego są w różnym stopniu zintegrowane z wewnętrznymi strukturami organizacyjnymi. Aby skutecznie wdrażać zasady zrównoważonego rozwoju, niezbędne jest posiadanie w firmie osób odpowiedzialnych za poszczególne aspekty tego procesu.

Około połowy firm wyznaczyło osobę odpowiedzialną za współpracę ze społecznością lokalną i działania prospołeczne, co pokazuje, że ten obszar jest często priorytetem w strategiach firm. Współpraca z lokalnymi społecznościami stanowi kluczowy element budowania pozytywnego wizerunku przedsiębiorstw oraz ich zaangażowania w rozwój regionów, w których działają.

Nieco mniejszy odsetek firm posiada wyznaczoną osobę odpowiedzialną za kwestie związane z HR i ochroną praw człowieka. Oznacza to, że chociaż temat ochrony praw pracowników jest zauważany, wciąż brakuje systemowego podejścia w tej dziedzinie w wielu przedsiębiorstwach. Jeszcze mniej firm posiada dedykowanego specjalistę ds. ochrony środowiska lub zarządzania ekologicznego, co sugeruje, że ten obszar jest często niedostatecznie uwzględniany w strukturach organizacyjnych, mimo jego kluczowego znaczenia dla realizacji celów zrównoważonego rozwoju.

Z drugiej strony, spora grupa firm deklaruje, że przynajmniej jedna osoba na stanowisku zarządczym posiada kwalifikacje w zakresie zarządzania turystyką zrównoważoną lub zrównoważonym rozwojem. To pozytywny sygnał, świadczący o rosnącej świadomości potrzeby posiadania kompetencji w tych obszarach na najwyższych szczeblach zarządzania. Jednak tylko pojedyncze firmy mogą pochwalić się wyznaczeniem koordynatora ds. rozwoju zrównoważonego – osoby odpowiedzialnej za spójne i kompleksowe zarządzanie tymi kwestiami w całej organizacji. Wyznaczenie

koordynatora ds. zrównoważonego rozwoju mogłoby znacząco usprawnić realizację inicjatyw w tym zakresie oraz lepiej integrować je z ogólną strategią firmy.

WYMAGANA DOKUMENTACJA

Dla zrównoważonego zarządzania przedsiębiorstwem niezbędne jest także posiadanie określonych dokumentów, które formalizują i kierunkują działania firmy w tych obszarach. Posiadanie takich dokumentów nie tylko świadczy o odpowiedzialnym podejściu do zarządzania, ale także umożliwia systematyczne wdrażanie i monitorowanie polityk oraz praktyk proekologicznych i społecznych. Wśród tych najbardziej podstawowych dokumentów można wymienić:

- Dokument regulujący zasady bezpieczeństwa pracy i ochrony zdrowia
- Dokument regulujący kwestie zatrudnienia i zarządzania zasobami ludzkimi (np. polityka HR, strategia HR, kodeks poszanowania praw człowieka)
- Dokument regulujący działania firmy w zakresie ochrony środowiska/zarządzania ekologicznego (np. polityka ekologiczna, strategia, plan działania)
- Dokument regulujący współpracę ze społecznością lokalną, wsparcie lokalnych przedsiębiorców i/lub ochronę dziedzictwa kulturowego
- Polityka zrównoważonych spotkań/ konferencji
- Instrukcje dotyczące humanitarnego traktowania zwierząt podczas wycieczek
- Raport niefinansowy

Zdecydowana większość respondentów zadeklarowała posiadanie dokumentu z zakresu bezpieczeństwa pracy. Mniej niż połowa respondentów posiada natomiast wewnętrzne polityki/ dokumenty dotyczące zatrudnienia i zarządzania zasobami ludzkimi.

Zaledwie pojedyncze firmy posiadają dokumenty regulujące ich działania w zakresie ochrony środowiska oraz regulujące współpracę ze społecznościami lokalnymi/ dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego.

Również tylko pojedyncze firmy publikują coroczne raporty niefinansowe, co jest bardzo zaskakujące biorąc pod uwagę nowe unijne wymogi wynikające z dyrektywy ws. sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (tzw. CSRD), które już wkrótce dotkną również mniejsze przedsiębiorstwa.

Co czwarty respondent biorący udział w badaniu nie posiada żadnych z tych dokumentów, co wskazuje na potrzebę większego zaangażowania w formalizowanie i wdrażanie polityk zrównoważonego rozwoju.

WSPÓŁPRACA Z INTERESARIUSZAMI

Częścią zrównoważonego zaangażowania jest współpraca z różnymi grupami interesariuszy. W tym zakresie nie można respondentom nic zarzucić. Wszystkie firmy biorące udział w badaniu zadeklarowały współpracę przynajmniej z kilkoma organizacjami.

Współpracują one z instytucjami kultury, organizacjami pozarządowymi, uniwersytetami/ placówkami oświatowymi oraz jednostkami samorządu terytorialnego.

Ponadto, znacząca część respondentów deklaruje również współpracę z lokalnymi organizacjami turystycznymi oraz Regionalną Organizacją Turystyczną, z reprezentacjami mieszkańców i społeczności lokalnych oraz Punktami Informacji Turystycznej.

Taka szeroka sieć współpracy pomaga w efektywnym realizowaniu inicjatyw prospołecznych i proekologicznych, wspierając jednocześnie rozwój lokalnych społeczności i gospodarki.

Przedsiębiorstwa najczęściej współpracują z:

1. Instytucjami kultury
2. Organizacjami pozarządowymi
3. Uniwersytetami / placówkami oświatowymi
4. Jednostkami Samorządu Terytorialnego

ZAANGAŻOWANIE KLIENTÓW W DZIAŁANIA ZRÓWNOWAŻONE

Klienci to jeszcze jedna, kluczowa, grupa interesariuszy. Zaangażowanie klientów w działania zrównoważone powinno być istotnym elementem strategii rozwoju zrównoważonego.

Okolo połowa przedsiębiorstw informuje klientów o tym, jak mogą wspierać społeczności lokalne, na przykład wskazując sklepy z lokalnymi pamiątkami, restauracje czy możliwości wsparcia organizacji pozarządowych. Takie działania nie tylko promują lokalną gospodarkę, ale także budują pozytywny wizerunek firmy jako zaangażowanej w rozwój społeczności.

Mniej, bo okolo jedna trzecia firm, edukuje klientów w zakresie właściwego kodeksu postępowania, zwłaszcza dotyczącego szacunku dla miejscowej ludności i kultury. Przykłady obejmują instrukcje dotyczące odpowiedniego ubioru podczas wizyt

w kościołach czy na terenach wiejskich, a także wskazówki, jak zachowywać się na terenach przyrodniczych i w obecności zwierząt. Tego rodzaju informacje pomagają klientom unikać nieświadomego naruszania lokalnych norm kulturowych i przyczyniają się do ochrony środowiska naturalnego.

Pewna grupa firm stara się również angażować klientów w działania związane z oszczędzaniem zasobów, takie jak energia, woda, czy redukcja odpadów, w tym plastiku i żywności. Najrzadziej firmy zachęcają klientów do korzystania z ekologicznych środków transportu, co wskazuje na niedostateczną świadomość i zaangażowanie firm w zakresie działań klimatycznych.

Tylko pojedyncze przedsiębiorstwa informują klientów, które produkty i usługi są najbardziej ekologiczne i społecznie odpowiedzialne, np. poprzez specjalne oznaczenia w katalogach, menu czy na stronach internetowych. Równie rzadko firmy komunikują klientom swoje działania w zakresie zrównoważonego rozwoju, co może wynikać z braku systematycznego podejścia do tej kwestii lub niewystarczającej integracji działań z strategią marketingową.

Co istotne, prawie jedna trzecia firm nie informuje klientów o żadnym z tych aspektów, co oznacza niewykorzystany potencjał w edukowaniu i angażowaniu odwiedzających w działania na rzecz zrównoważonego rozwoju.

O czym firmy najczęściej informują klientów:

1. Jak wspierać społeczności lokalne
2. Jak szanować miejscową ludność i kulturę
3. Jak właściwie zachowywać się na terenach przyrodniczych

CERTYFIKACJA ZRÓWNOWAŻONEJ TURYSTYKI I HOTELARSTWA

Certyfikacja rozwoju zrównoważonego w branży turystyki i hotelarstwa jest rekomendowanym sposobem potwierdzenia działań firmy w zakresie rozwoju zrównoważonego. Ma ona coraz większe znaczenie, szczególnie biorąc pod uwagę unijną dyrektywę Green Claims, która nakłada większy nacisk na transparentność i wiarygodność deklaracji proekologicznych firm.

W Europie, wśród popularnych certyfikatów w zakresie zarządzania zrównoważonego i ekologicznego w branży turystycznej i hotelarskiej można wymienić Green Globe, Green Key, Good Travel Seal, Travelife, EU Ecolabel, LEED/BREEAM, B Corp, a także standardy ISO 14001 oraz ISO 26000.

Wśród respondentów znalazły się firmy z certyfikatami ISO14001, ISO 26000, Green Key oraz LEED/BREEAM. Według danych Booking.com, w województwie śląskim jest pięć

obiektów noclegowych z certyfikat rozwoju zrównoważonego: w Katowicach, Częstochowie i Bielsku-Białej (stan na grudzień 2024).

Brak certyfikacji jest istotnym minusem, ponieważ zmniejsza konkurencyjność firm na rynku, gdzie konsumenci i partnerzy biznesowi coraz częściej poszukują potwierdzeń autentyczności proekologicznych i prospołecznych działań.

Z odpowiedzi na inne pytania wynika, że respondenci nie mają świadomości na temat certyfikacji ani dyrektywy Green Claims, przez co, prawdopodobnie, nie podeszli jeszcze do certyfikacji. Brak wiedzy na temat korzyści płynących z posiadania certyfikatów oraz unijnych wymogów powoduje, że firmy nie widzą potrzeby inwestowania w procesy certyfikacyjne. To prowadzi do sytuacji, w której przedsiębiorstwa mogą być mniej konkurencyjne na rynku, ponieważ nie mogą udowodnić swojej wiarygodności w zakresie zrównoważonego rozwoju.

MOTYWACJA DO DZIAŁAŃ W ZAKRESIE ROZWOJU ZRÓWNOWAŻONEGO

Zapytaliśmy również firmy, co pomogłoby i zmotywowało ich do wdrażania praktyk z zakresu rozwoju zrównoważonego. Wśród najczęstszych odpowiedzi pojawiły się następujące rozwiązania:

1. Szkolenia z zakresu turystyki zrównoważonej i tematów pokrewnych
2. Dofinansowanie działań w tym obszarze
3. Otrzymanie wytycznych z konkretnymi rekomendacjami co robić
4. Uczestnictwo w wizycie studyjnej, aby zobaczyć dobre praktyki "na żywo"
5. Dostęp do dobrych praktyk, żeby wiedzieć jak to robią inni

4. DOBRE PRAKTYKI Z WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

W tej części przedstawiamy wybrane inicjatywy i produkty turystyczne z województwa śląskiego, które doskonale wpisują się w zasady turystyki zrównoważonej. Opisane przykłady nie tylko promują odpowiedzialne korzystanie z zasobów naturalnych i kulturowych regionu, ale także wspierają długofalowy rozwój turystyki, przyczyniając się do zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego województwa. Te dobre praktyki stanowią inspirację i model dla innych podmiotów działających w branży turystycznej.

Przewodnik „Śląskie bez barier”

Przewodnik „Śląskie bez barier” to inicjatywa, której celem jest zwiększenie dostępności turystycznej w województwie śląskim, zarówno dla osób z niepełnosprawnościami, jak i dla osób starszych, rodzin z dziećmi czy turystów z ograniczoną mobilnością. Przewodnik ten zawiera szczegółowe informacje na temat atrakcji turystycznych, obiektów noclegowych, restauracji, instytucji kulturalnych i innych miejsc, które zostały przystosowane do potrzeb osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności. Dzięki temu turyści mogą łatwiej planować swoje wizyty, wiedząc, które miejsca są w pełni dostępne i przyjazne dla osób z trudnościami w poruszaniu się lub z innymi specjalnymi potrzebami.

Inicjatywa „Śląskie bez barier” idealnie wpisuje się w koncepcję turystyki zrównoważonej, ponieważ promuje turystykę, która jest inkluzywna i dostępna dla jak najszerszej grupy osób, niezależnie od ich stanu zdrowia, wieku czy sprawności. Turystyka zrównoważona opiera się na idei, że każdy turysta, bez względu na swoje indywidualne potrzeby, powinien mieć równe szanse w korzystaniu z dobrodziejstw turystyki i odkrywania atrakcji turystycznych. Przewodnik wspiera tę koncepcję, oferując dostępność oraz komfort odwiedzania miejsc, które były wcześniej niedostępne dla osób z ograniczeniami.

Poprzez zwiększenie dostępności turystyki dla osób z niepełnosprawnościami, województwo śląskie realizuje cele społeczne turystyki zrównoważonej, takie jak integracja społeczna, równouprawnienie i włączenie osób z różnych grup społecznych do życia turystycznego regionu. Ponadto, zwiększenie dostępności turystyki wpisuje się w aktualne tendencje i zapotrzebowania rynku, co wpływa na konkurencyjność regionu.

Eko-polityka Międzynarodowego Centrum Kongresowego

Międzynarodowe Centrum Kongresowe (MCK) i Spodek w Katowicach, organizujące rocznie ponad 700 wydarzeń z udziałem ponad miliona osób, wdrażają kompleksowe działania w ramach polityki ekologicznej. Od 2024 roku oba obiekty korzystają wyłącznie z energii odnawialnej, co pozwala zmniejszyć emisję CO₂ o ponad 5 milionów kilogramów rocznie. Wprowadzono system wielorazowych kubków, co ograniczyło odpady plastikowe o 1500 kg rocznie, a woda deszczowa wykorzystywana jest do podlewania zieleni wokół budynków.

Działania te obejmują również optymalizację zużycia energii – dzięki zastosowaniu nowoczesnego oświetlenia LED zużycie energii w salach wielofunkcyjnych zmniejszyło się o 44%. Na dachach obiektów instalowane są panele fotowoltaiczne, co dodatkowo ograniczy

zapotrzebowanie na energię. Renowacja dachu lodowiska Spodka zmniejszyła jego emisję CO₂ o 20%, poprawiając efektywność energetyczną systemów mrożenia i wentylacji. Stosowane są także innowacyjne rozwiązania, takie jak chłodzenie powietrzem nocnym oraz sterowanie oświetleniem za pomocą zegarów astronomicznych.

W obiektach obowiązuje pełna segregacja odpadów, zarówno podczas wydarzeń, jak i w codziennej pracy. Wdrożono system ograniczenia zużycia wody oraz procesy monitorowania i zarządzania mediami. Partnerzy gastronomiczni zaangażowani w obsługę wydarzeń również realizują ekologiczne inicjatywy, optymalizując procesy produkcji i serwowania żywności.

Dzięki zaangażowaniu w proekologiczne działania i współpracy z interesariuszami, MCK i Spodek są przykładem dobrej praktyki z zakresu zarządzania środowiskowego.

Szlak Zabytków Techniki

Szlak Zabytków Techniki to unikalny produkt turystyczny województwa śląskiego, który łączy kilkadziesiąt zabytkowych obiektów przemysłowych, tworząc spójną ofertę turystyczną o wyjątkowej wartości. Jest to flagowa inicjatywa promująca dziedzictwo przemysłowe regionu, zarówno materialne, jak i niematerialne, co czyni ją jedną z kluczowych atrakcji turystycznych Śląskiego. Szlak obejmuje obiekty takie jak kopalnie, huty, fabryki, elektrownie i inne miejsca związane z industrialnym charakterem regionu, a jego autentyczność i oryginalność przyciągają zarówno turystów krajowych, jak i zagranicznych.

Szlak idealnie wpisuje się w koncepcję turystyki zrównoważonej dzięki swoim celom i funkcjom. Po pierwsze, umożliwia ochronę i ponowne wykorzystanie zabytków techniki, które często są unikalne na skalę światową. Zachowanie tych obiektów przyczynia się do ochrony dziedzictwa kulturowego, jednocześnie nadając im nowe funkcje edukacyjne, kulturalne i turystyczne. Dzięki temu przeszłość przemysłowa regionu zostaje zachowana, ale również wykorzystana jako narzędzie do wspierania współczesnych działań kulturalnych i społecznych. Szlak Zabytków Techniki promuje także turystykę opartą na lokalnych zasobach i tradycjach, co wzmacnia tożsamość regionalną i przyczynia się do rozwoju gospodarczego Śląskiego. Działania na szlaku angażują lokalne społeczności, organizacje pozarządowe oraz samorządy, co wspiera integrację społeczną i aktywizację lokalnych środowisk. Pod względem środowiskowym szlak wspiera adaptację istniejących obiektów przemysłowych, co minimalizuje konieczność budowy nowych infrastruktur i ogranicza presję na środowisko.

Szlak Zabytków Techniki jest także narzędziem edukacji regionalnej, promując kulturę przemysłową i historię regionu. Jako sieciowy produkt turystyczny odzwierciedla autentyczność, unikatowość i atrakcyjność Śląskiego, zmieniając jego wizerunek z regionu postindustrialnego na miejsce nowoczesne, dynamiczne i bogate kulturowo. Wpisanie szlaku do prestiżowego Europejskiego Szlaku Dziedzictwa Przemysłowego dodatkowo podkreśla jego znaczenie na arenie międzynarodowej.

5. PODSUMOWANIE

5.1. Ocena ogólna

Województwo śląskie wypadło całkiem dobrze w zakresie wdrażania standardów turystyki zrównoważonej w odniesieniu do międzynarodowych norm. Aspekty kulturowe, społeczno-gospodarcze i środowiskowe są generalnie dobrze uwzględnione, natomiast najsłabszym obszarem pozostaje zarządzanie rozwojem zrównoważonym.

Zdecydowania najlepiej prezentuje się obszar kulturowy. Województwo wykazuje zaangażowanie w ochronę dziedzictwa materialnego, poprzez dedykowane programy i właściwą interpretację obiektów. Jednak brak działań na rzecz niematerialnego dziedzictwa wyjątkowego dla regionu stanowi pewną lukę. Aby w pełni wykorzystać potencjał regionalnej kultury, konieczne jest większe wsparcie w zakresie promocji, interpretacji i przekazywania tego dziedzictwa w odpowiedni sposób, szczególnie w kontekście współpracy z branżą turystyczną.

W kontekście społeczno-gospodarczym brakuje bardziej aktywnego zaangażowania mieszkańców w planowanie i zarządzanie turystyką. Brak systematycznej analizy ich zadowolenia z rozwoju turystyki utrudnia ocenę społecznych skutków tego sektora. Włączenie społeczności lokalnych mogłoby przynieść dodatkowe korzyści, takie jak większe zainteresowanie zatrudnieniem w turystyce, co jest kluczowe dla dalszego rozwoju branży. Zwiększenie udziału mieszkańców w procesach planowania może także poprawić odbiór turystyki jako części ich życia codziennego i źródła korzyści.

Jeśli chodzi o środowisko, istnieje wyraźna potrzeba ściślejszego powiązania celów środowiskowych z rolą branży turystycznej. Brakuje wytycznych określających, jakie działania powinna podejmować branża, aby ograniczać zanieczyszczenie powietrza, hałas, poprawiać jakość wód czy chronić zasoby przyrodnicze regionu. Ustanowienie minimalnych standardów środowiskowych dla sektora turystycznego mogłoby znacznie poprawić skuteczność podejmowanych działań i zwiększyć wkład turystyki w ochronę przyrody.

W zakresie zarządzania warto zauważyć, że strategia rozwoju województwa odnosi się do turystyki zrównoważonej, a także istnieje dedykowana polityka rozwoju turystyki. To ważne fundamenty, ale brak bardziej szczegółowego monitoringu oraz wskaźników rozwoju zrównoważonego uwzględniających zarówno turystów, jak i społeczności lokalne oraz środowisko naturalne, stanowi wyzwanie. Wprowadzenie kodeksów postępowania dla turystów i kampanii edukacyjnych dotyczących zasad zrównoważonego rozwoju mogłoby zmniejszyć negatywne skutki turystyki. Konieczne jest także większe zaangażowanie branży w promowanie standardów turystyki zrównoważonej oraz wsparcie dla procesów certyfikacji. To nie tylko pomoże zachować konkurencyjność województwa, ale także ułatwi dostosowanie się do międzynarodowych norm i trendów.

Podsumowując, województwo śląskie ma solidne podstawy w zakresie wdrażania zasad turystyki zrównoważonej, ale dopracowanie kluczowych aspektów mogłoby uczynić je jednym z liderów tego rodzaju turystyki w Polsce. Byłoby to zgodne z wizją „Zielone Śląskie” i mogłoby przyczynić się do poprawy wizerunku regionu zarówno na arenie krajowej, jak i międzynarodowej.

Zgodność z globalnymi kryteriami turystyki zrównoważonej

Badanie oceny wdrożenia zasad turystyki zrównoważonej w województwie śląskim było przeprowadzone w oparciu o globalne kryteria turystyki zrównoważonej opracowane przez Światową Radę Turystyki Zrównoważonej, o których mowa w pierwszej części tego raportu.

OCHRONA I PROMOCJA KULTURY

ASPEKTY SPOŁECZNO-EKONOMICZNE

OCHRONA PRZYRODY I ZARZĄDZANIE ŚRODOWISKOWE

ZRÓWNOWAŻONE ZARZĄDZANIE

Na podstawie odpowiedzi przekazanych przez respondentów, zgodność rozwoju turystyki w województwie śląskim z globalnymi kryteriami turystyki zrównoważonej wygląda jak w tabeli powyżej.

Aspekty kulturowe

Województwo śląskie podejmuje liczne działania wspierające ochronę i promocję kultury w kontekście turystyki zrównoważonej, jednak ich zakres nie jest pełny, co ogranicza potencjał regionu jako destynacji zgodnej z najlepszymi praktykami w tym obszarze. Na poziomie materialnego dziedzictwa kulturowego sytuacja wygląda dobrze dzięki realizacji programu ochrony dziedzictwa materialnego, właściwym oznaczeniom obiektów kulturowych oraz tworzeniu produktów turystycznych promujących kulturę lokalną. Działania te nie tylko wzmacniają atrakcyjność regionu, ale również podnoszą świadomość wartości kulturowych zarówno wśród turystów, jak i mieszkańców. Promowanie kultury przez branżę turystyczną oraz zachęcanie mieszkańców do udziału w lokalnych tradycjach dodatkowo wspiera integrację społeczności z procesem ochrony kulturowego dziedzictwa.

Mimo tych pozytywnych aspektów, brak programu ochrony dziedzictwa kultury niematerialnej jest poważnym zaniedbaniem, szczególnie w kontekście unikalnego charakteru śląskich tradycji, obyczajów i języka. Niematerialne dziedzictwo kulturowe stanowi istotny element tożsamości regionalnej i ma potencjał stać się jednym z głównych wyróżników regionu na turystycznej mapie Polski. Jego ochrona jest jednak zagrożona przez brak odpowiednich narzędzi, co może prowadzić do zaniku tych wyjątkowych wartości w obliczu rosnącej globalizacji i napływu turystów.

Kolejnym poważnym brakiem jest brak analizy wpływu turystyki na kulturę i tradycje. Bez odpowiednich danych i analiz województwo nie jest w stanie ocenić, w jaki sposób ruch turystyczny wpływa na autentyczność kulturową oraz jakie działania są potrzebne, by równoważyć rozwój turystyki z ochroną lokalnych wartości. Brakuje również kodeksów

postępowania dla turystów odwiedzających miejsca wrażliwe kulturowo, co mogłoby pomóc ograniczyć negatywny wpływ turystów na delikatne środowisko kulturowe oraz edukować odwiedzających na temat odpowiedzialnego zachowania.

Choć branża turystyczna aktywnie promuje kulturę, brak formalnych programów angażujących ją w ochronę dziedzictwa kulturowego utrudnia jej trwały wkład w zachowanie i rozwój lokalnej tożsamości. Wprowadzenie takich inicjatyw mogłoby nie tylko skuteczniej chronić dziedzictwo, ale także wzmocnić współpracę między sektorem turystycznym a lokalnymi społecznościami..

Silne strony

- Program ochrony dziedzictwa kultury materialnej
- Produkty turystyczne promujące kulturę lokalną
- Właściwe oznaczenia obiektów
- Promowanie kultury przez branżę
- Zachęcanie mieszkańców do udziału w kulturze lokalnej i promowaniu lokalnych tradycji

Czego zabrakło

- Brak programu ochrony dziedzictwa kultury niematerialnej (unikalne dziedzictwo!)
- Brak analizy wpływu turystyki na kulturę i tradycje
- Brak kodeksów postępowania dla turystów w miejscach wrażliwych kulturowo
- Brak programów angażujących branżę w ochronę i promocję dziedzictwa

Aspekty społeczno-gospodarcze

Województwo śląskie podejmuje istotne działania wspierające rozwój społeczno-gospodarczy w kontekście wdrażania kryteriów turystyki zrównoważonej, jednak są też obszary do poprawy. Region prowadzi monitoring udziału turystyki w gospodarce oraz wdraża programy mające na celu zwiększenie jej znaczenia, co pozwala na lepsze planowanie i rozwój tego sektora. Promocja produktów lokalnych wspiera lokalną gospodarkę, wzmacniając jednocześnie tożsamość regionalną i atrakcyjność turystyczną. Ważnym elementem jest także wsparcie przedsiębiorców z branży turystycznej, co przyczynia się do wzrostu konkurencyjności sektora oraz budowania stabilności ekonomicznej.

Programy takie jak Regionalna Polityka Zdrowia Województwa Śląskiego 2030 wskazują na troskę o zdrowie i bezpieczeństwo mieszkańców, co jest istotne w kontekście poprawy jakości życia w regionie, w tym dla społeczności lokalnych współdziałających z sektorem turystycznym. Dodatkowo firmy turystyczne działają zgodnie z Kodeksem Pracy i zatrudniają lokalną siłę roboczą, co pozytywnie wpływa na lokalną gospodarkę i zwiększa korzyści płynące z rozwoju turystyki.

Jednak braki w kluczowych obszarach ograniczają możliwości pełnego wdrożenia zasad turystyki zrównoważonej. Województwo nie posiada programu promującego zatrudnienie

w sektorze turystycznym, co jest istotnym zaniedbaniem, zwłaszcza w obliczu potrzeby przyciągania i utrzymania młodej siły roboczej oraz aktywizacji zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem. Brak zaangażowania mieszkańców w planowanie i zarządzanie publiczne, wynikający z niskiego poziomu partycypacji obywatelskiej, ogranicza możliwość uwzględnienia ich potrzeb i oczekiwań w działaniach związanych z turystyką.

Kolejnym istotnym brakiem jest brak analizy wpływu turystyki na mieszkańców oraz monitoringu ich zadowolenia z tego sektora. Bez takich danych trudno ocenić, jak rozwój turystyki wpływa na społeczności lokalne, zarówno pod względem korzyści, jak i potencjalnych negatywnych skutków, takich jak presja na infrastrukturę czy wzrost kosztów życia. Ponadto poziom dostępności regionu jest oceniany jako średni, co wskazuje na potrzebę bardziej intensywnych działań w zakresie zwiększenia dostępności, szczególnie że jest to obszar uznawany za problematyczny przez respondentów.

Silne strony

- Monitoring udziału turystyki w gospodarce i programy dot. zwiększenia jej udziału
- Promocja produktów lokalnych
- Wsparcie przedsiębiorców z branży turystycznej
- Program w zakresie zdrowia i bezpieczeństwa mieszkańców (Regionalna Polityka Zdrowia Województwa Śląskiego 2030)
- Firmy turystyczne działają zgodnie z Kodeksem Pracy i zatrudniają lokalnie

Czego zabrakło

- Obszary problematyczne: starzenie się społeczeństwa i wyludnianie województwa, niski udział obywateli w zarządzaniu publicznym, problemy w zakresie zdrowia i bezpieczeństwa mieszkańców, brak kadr, niska dostępność dla osób ze szczególnymi potrzebami
- Brak programu promującego zatrudnienie w sektorze turystycznym
- Brak programów zaangażowania mieszkańców w planowanie i zarządzanie publiczne
- Brak analizy wpływu turystyki na mieszkańców; brak monitoringu ich zadowolenia z turystyki
- Poziom dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami oceniany na 5/10 (aktywne działania na rzecz zwiększenia dostępności)

Aspekty środowiskowe

Województwo śląskie podejmuje działania w obszarze zarządzania środowiskowego, jednak analiza tych inicjatyw ujawnia zarówno ich mocne strony, jak i istotne braki. Jeśli chodzi o gospodarkę odpadami, województwo prowadzi zarówno monitoring jak działania mające na celu redukcję ilości odpadów. Brakuje natomiast konkretnych inicjatyw dotyczących ograniczenia odpadów plastikowych i żywnościowych. W obliczu globalnego kryzysu związanego z odpadami, brak takich dedykowanych działań osłabia skuteczność regionalnych strategii zarządzania środowiskowego.

W kontekście energii i klimatu województwo realizuje działania związane z efektywnością energetyczną oraz promowaniem odnawialnych źródeł energii, co jest istotnym krokiem w kierunku zrównoważonego rozwoju. Niestety, brak planu adaptacji do zmian klimatycznych stanowi znaczącą lukę. Wobec nasilających się skutków kryzysu klimatycznego, opracowanie i wdrożenie takiego planu jest niezbędne, aby region mógł skutecznie reagować na przyszłe wyzwania.

W obszarze zanieczyszczeń województwo prowadzi monitoring i podejmuje działania w celu ograniczenia zanieczyszczenia powietrza i hałasu, co jest szczególnie istotne w silnie zurbanizowanym regionie takim jak Śląskie. Jednak problem zanieczyszczenia świetlnego pozostaje całkowicie pominięty, mimo że jest to coraz bardziej zauważalny problem wpływający zarówno na ekosystemy, jak i zdrowie ludzi. Monitorowana jest też jakość wód oraz prowadzone są działania związane z gospodarką wodno-ściekową.

Do kolejnych pozytywnych aspektów można zaliczyć produkty turystyczne wspierające ochronę przyrody, co wskazuje na próbę integracji środowiska naturalnego z ofertą turystyczną. Takie podejście buduje wizerunek regionu jako destynacji zrównoważonej, promującej jednocześnie ekoturystykę.

Poza tym województwo promuje wśród mieszkańców ekologiczny tryb życia. Edukacja ekologiczna stanowi kluczowy element budowania społecznej świadomości i zaangażowania w działania na rzecz ochrony środowiska, co może znacząco wesprzeć wdrażanie zasad turystyki zrównoważonej.

Istnieją jednak luki, które wymagają uwagi. Województwo nie dysponuje wytycznymi w zakresie planowania przestrzennego, co utrudnia zrównoważony rozwój obszaru w harmonii z potrzebami środowiska naturalnego. Również brak analizy wpływu turystyki na przyrodę oznacza, że potencjalne negatywne skutki rozwoju turystycznego nie są w pełni identyfikowane ani ograniczane.

Silne strony

- Monitoring i działania na rzecz redukcji odpadów
- Monitoring i działania na rzecz klimatu, efektywności energetycznej i zwiększenia OZE
- Monitoring i działania na rzecz redukcji zanieczyszczenia powietrza i hałasem
- Monitoring jakości wód i gospodarki wodno-ściekowej
- Produkty turystyczne wspierające ochronę przyrody
- Promocja ekologicznego trybu życia wśród mieszkańców; edukacja ekologiczna

Czego zabrakło

- Obszary problematyczne: zanieczyszczenie powietrza, hałasem, zanieczyszczenie zbiorników wodnych, zanieczyszczenie ściekami, ochrona przyrody
- Brak dedykowanych działań na rzecz zmniejszenia ilości odpadów plastikowych i żywnościowych
- Brak monitoringu i działań w zakresie zanieczyszczenia świetlnego
- Brak planu adaptacji na rzecz klimatu
- Brak wytycznych planowania przestrzennego
- Brak analizy wpływu turystyki na przyrodę

Zrównoważone zarządzanie turystyką

Zarządzanie rozwojem zrównoważonym turystyki w województwie śląskim, na tle analizowanych obszarów, wypadło najslabiej, co sugeruje brak systematycznego i kompleksowego podejścia do tego zagadnienia. Choć istnieje polityka rozwoju turystyki województwa, która uwzględnia elementy zrównoważonego rozwoju, brakuje jasno określonych osób odpowiedzialnych za wdrażanie i koordynację działań z zakresu rozwoju zrównoważonego. Ponadto brak monitoringu, raportowania i skutecznej komunikacji w zakresie zrównoważonej turystyki ogranicza możliwości oceny postępów i wpływu podejmowanych działań.

Problemem jest również niewielkie zaangażowanie branży turystycznej w kwestie związane z rozwojem zrównoważonym. Mimo promocji standardów zrównoważonej turystyki, tylko pięć obiektów w regionie uzyskało certyfikaty w tym zakresie. Taka liczba wskazuje na niski poziom świadomości i aktywności branży, co wymaga intensywniejszych działań edukacyjnych i wsparcia dla przedsiębiorstw turystycznych.

Lepiej prezentuje się kwestia zarządzania ruchem turystycznym. Województwo prowadzi monitoring ruchu turystycznego oraz dysponuje listą aktywów turystycznych, co pozwala na identyfikację kluczowych zasobów i obszarów turystycznych. Ponadto podejmowane są działania mające na celu zmniejszenie sezonowości i rozproszenie ruchu turystycznego, co jest istotne dla równomiernego rozwoju regionu oraz ograniczenia presji na środowisko w najbardziej obciążonych miejscach. Jednak brak obliczeń maksymalnej pojemności (carrying capacity) dla atrakcji turystycznych i miejscowości stanowi poważne ograniczenie, uniemożliwiając skuteczne zarządzanie zasobami w kontekście ich ochrony i przeciwdziałania degradacji.

Widoczny jest też brak zaangażowania turystów w aspekty rozwoju zrównoważonego oraz promowanie odpowiedzialnego podróżowania. Na przykład, brak kodeksów postępowania dla odwiedzających sprawia, że nie są oni odpowiednio informowani o tym, jak ich działania mogą wpływać na lokalne społeczności i środowisko.

Silne strony

- Strategia rozwoju turystyki z uwzględnieniem aspektów rozwoju zrównoważonego
- Monitoring ruchu turystycznego
- Lista aktywów turystycznych
- Działania mające na celu zmniejszenie sezonowości i rozproszenie ruchu turystycznego
- Analiza poziomu satysfakcji turystów
- Promocja standardów turystyki zrównoważonej (ale tylko 5 obiektów certyfikowanych)

Czego zabrakło

- Brak wyliczonej maksymalnej pojemności (carrying capacity)
- Brak kodeksów postępowania dla turystów
- Brak osób odpowiedzialnych za rozwój zrównoważony; brak monitoringu, raportowania i komunikacji w zakresie turystyki zrównoważonej
- Niewielkie zaangażowanie i świadomość branży turystycznej w zakresie rozwoju zrównoważonego

5.2. Dobre praktyki

W końcowej części tego raportu zaprezentowano przykłady dobrych praktyk zrównoważonej turystyki wdrożonych w różnych krajach. Mają one stanowić inspirację do podejmowania działań i tworzenia interesujących projektów oraz inicjatyw, które przyczynią się do zrównoważonego rozwoju turystyki w województwie śląskim.

Regionalna strategia zrównoważonego rozwoju turystyki, Irlandia

Fáilte Ireland, narodowa organizacja turystyczna Irlandii, opracowała cztery nowe Regionalne Strategie Rozwoju Turystyki na lata 2023–2027. Strategie te, obejmujące regiony Ireland's Ancient East, Wild Atlantic Way, Ireland's Hidden Heartlands i Dublin, tworzą ramy dla zrównoważonego rozwoju turystyki w całym kraju. Dzięki wykorzystaniu unikalnych cech każdego regionu, strategie te mają na celu wzmocnienie lokalnej gospodarki, poprawę doświadczeń turystycznych oraz ochronę środowiska dla przyszłych pokoleń.

Kluczowe elementy strategii z perspektywy zrównoważonego rozwoju:

- **Silne lokalne partnerstwo:**

Strategie powstały we współpracy z lokalnymi władzami, społecznościami i branżą turystyczną, co zapewnia szerokie wsparcie i dostosowanie do potrzeb poszczególnych regionów. Lokalne Plany Rozwoju Destynacji i Doświadczeń (DEDPs) będą realizowane na poziomie lokalnym, aby zapewnić spójność i skuteczność działań.

- **Kreowanie wyjątkowych doświadczeń turystycznych:**

Strategie kładą nacisk na rozwój nowych i unikalnych atrakcji turystycznych oraz ulepszanie istniejących. Projekty te mają przyciągać turystów, którzy zostaną na dłużej i wydadzą więcej, co wspiera lokalne społeczności i gospodarki.

- **Ochrona środowiska:**

Priorytetem jest dekarbonizacja sektora turystyki. Strategie zawierają działania wspierające ochronę środowiska, takie jak zrównoważone zarządzanie atrakcjami turystycznymi, inwestycje w infrastrukturę przyjazną środowisku oraz działania na rzecz ograniczenia śladu węglowego.

- **Monitoring postępów:**

Wyznaczono konkretne wskaźniki dotyczące branży turystycznej, liczby turystów, społeczności lokalnych i środowiska. Pozwalają one na regularną ocenę postępów, identyfikację potencjalnych problemów oraz modyfikację działań w celu zapewnienia skuteczności strategii.

- **Wzmacnianie lokalnych społeczności:**

Strategie mają na celu poprawę jakości życia mieszkańców poprzez zwiększanie społecznych i ekonomicznych korzyści wynikających z turystyki. Turystyka jest traktowana jako narzędzie wspierania lokalnych społeczności oraz promowania ich kultury i dziedzictwa.

- **Dostosowanie do Celów Zrównoważonego Rozwoju (SDG):**

Strategie są zgodne z Celami Zrównoważonego Rozwoju ONZ, co podkreśla zaangażowanie w realizację globalnych celów na poziomie lokalnym.

Dzięki kompleksowemu podejściu łączącemu ochronę środowiska, wspieranie lokalnych społeczności, rozwój gospodarczy oraz skuteczny monitoring, Irlandia staje się liderem w zrównoważonym rozwoju turystyki na poziomie regionalnym.

Zaangażowanie branży turystycznej w rozwój zrównoważony, Szkocja

Responsible Tourism Industry Guidance (Przewodnik po odpowiedzialnej turystyce dla branży turystycznej) opracowany przez VisitScotland to zestaw praktycznych wskazówek i narzędzi mających na celu wspieranie przedsiębiorstw turystycznych w Szkocji w przyjmowaniu bardziej odpowiedzialnych praktyk. Inicjatywa ta jest częścią szerokiej strategii promowania turystyki zrównoważonej i odpowiedzialnej, która nie tylko minimalizuje negatywny wpływ branży na środowisko i społeczności lokalne, ale również przynosi korzyści ekonomiczne i wzmacnia pozytywny wizerunek Szkocji jako odpowiedzialnej destynacji turystycznej.

Sustainable and responsible tourism in Scotland

Check out what you could be sharing

Our sustainable travel section has all you need to help your visitors to plan and enjoy a responsible trip. From becoming an eco-tourist to helping keep our beaches clean to understanding the environmental impacts of tourism.

[View resources on visitscotland.com](https://www.visitscotland.com)

Przewodnik koncentruje się na czterech kluczowych filarach odpowiedzialnej turystyki:

1. **Zmniejszanie wpływu na środowisko**, poprzez redukcję emisji, minimalizację odpadów oraz promowanie odnawialnych źródeł energii.
2. **Wsparcie społeczności lokalnych**, z naciskiem na zaangażowanie lokalnych firm, promocję kultury i dziedzictwa oraz wspieranie inicjatyw społecznych.

3. **Budowanie świadomości wśród turystów**, aby ich wizyty były bardziej odpowiedzialne i miały pozytywny wpływ na odwiedzane miejsca.
4. **Wzmacnianie odporności biznesowej**, poprzez wdrażanie praktyk zrównoważonego zarządzania, które pomagają przedsiębiorstwom adaptować się do zmian i budować ich długoterminową stabilność.

Przewodnik oferuje konkretne porady, takie jak wdrażanie zasad zero waste, efektywne zarządzanie energią i wodą, czy współpraca z lokalnymi dostawcami. Dodatkowo, VisitScotland udostępnia przedsiębiorstwom zasoby edukacyjne, studia przypadków oraz narzędzia wspierające proces certyfikacji w ramach międzynarodowych standardów zrównoważonego rozwoju.

Celem przewodnika jest nie tylko wsparcie w ochronie środowiska i kultury, ale także zwiększenie konkurencyjności szkockiej branży turystycznej poprzez przyciąganie turystów świadomych ekologicznie. Dzięki Responsible Tourism Industry Guidance przedsiębiorstwa mają możliwość stać się częścią globalnego ruchu na rzecz bardziej odpowiedzialnej turystyki, jednocześnie korzystając z korzyści wynikających z prowadzenia działalności w sposób zrównoważony i świadomy.

Więcej informacji można uzyskać na stronie internetowej:

<https://www.visitscotland.org/supporting-your-business/responsible-tourism>

Dostępna i inkluzywna turystyka, Australia

Inicjatywy Visit Australia w zakresie dostępnej i inkluzywnej turystyki stanowią przykład skutecznego podejścia do tworzenia bardziej dostępnego sektora turystycznego, który odpowiada na potrzeby osób o różnym stopniu sprawności.

Australia, we współpracy z partnerami, rozwija programy i narzędzia wspierające przedsiębiorstwa turystyczne w dostosowywaniu ich oferty do zasad dostępności i inkluzywności. Działania koncentrują się wokół dwóch głównych inicjatyw:

- **Accessible Tourism Program** realizowany we współpracy z organizacją Spinal Life Australia. Program ten dostarcza przedsiębiorstwom kompleksowych narzędzi do oceny dostępności, takich jak internetowe przewodniki i oceny infrastruktury. Dodatkowo firmy, które spełniają określone kryteria dostępności, są wyróżniane i promowane

w ramach programów wsparcia, co pomaga turystom w łatwym identyfikowaniu miejsc przyjaznych osobom z niepełnosprawnościami.

- **Accessible and Inclusive Host Program** stworzony we współpracy z Australian Tourism Export Council. Program ten dostarcza praktycznych materiałów edukacyjnych i szkoleniowych, które pomagają przedsiębiorcom przygotować się do obsługi gości z różnych grup, uwzględniając ich zróżnicowane potrzeby. Celem jest nie tylko poprawa doświadczenia turystów, ale także zwiększenie świadomości i kompetencji w zakresie zarządzania inkluzywną turystyką.

Działania Visit Australia koncentrują się na edukacji, wsparciu technicznym i promocji dostępnych miejsc oraz usług. Dzięki tym inicjatywom Australia wzmacnia swoją pozycję jako destynacja przyjazna dla wszystkich podróżnych, niezależnie od ich możliwości fizycznych czy poznawczych. To podejście nie tylko wspiera rozwój odpowiedzialnej turystyki, ale również przyczynia się do wzrostu konkurencyjności australijskich przedsiębiorstw turystycznych na rynku globalnym.

Więcej informacji można uzyskać na stronie internetowej:

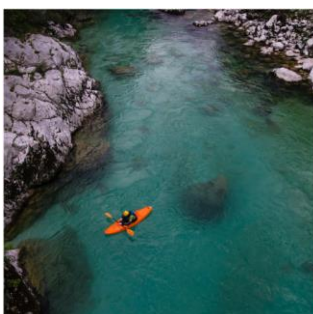

<https://www.tourism.australia.com/en/about/industry-sectors/accessible-tourism.html>

Zielone szlaki turystyczne Słowenii

Słowenia jest liderem turystyki zrównoważonej w Europie. Kilka lat temu przyjęty został tam rządowy program wsparcia i certyfikacji destynacji i przedsiębiorstw turystycznych Slovenia Green, który ma na celu promowanie zrównoważonej turystyki i ochronę środowiska naturalnego. Jest to pierwszy kompleksowy program zrównoważonej turystyki na świecie, który został wdrożony na poziomie kraju. Aby zwiększyć rozpoznawalność destynacji i podmiotów uczestniczących w programie Slovenia Green, opracowano kilka tematycznych "zielonych szlaków turystycznych", które zapraszają turystów w najbardziej ekologiczne i odpowiedzialne społecznie miejsca i atrakcje Słowenii.

Wszystkie podmioty promowane w ramach tych produktów turystycznych uzyskały certyfikat Slovenia Green. Przykładami są:

- Slovenia's Green Gourmet Tourist Route, który zaprasza odwiedzających do najbardziej zrównoważonych i ciekawych gastronomicznie miejsc Słowenii.

- Slovenia Green Wellness Route to szlak, który zachęca miłośników przygód do połączenia wycieczek rowerowych, doświadczeń kulturowych z ofertą SPA i wellness.
- Bike Slovenia Green to pierwsza na świecie trasa rowerowa, która łączy tylko to destynacje, które otrzymały certyfikat zrównoważonego rozwoju.

Branża turystyczna często popełnia błąd promując turystykę zrównoważoną w sposób monotony, nudny lub „techniczny”. Poprzez “opakowanie” certyfikowanych destynacji i podmiotów w ciekawe i unikalne produkty turystyczne, Słowenia przyciągnęła uwagę mediów (o tych szlakach napisano w National Geographic, Lonely Planet i wielu innych światowej sławy magazynach), oraz samych turystów, dzięki czemu przyciągnęła więcej odwiedzających na tereny, które dbają o zrównoważony rozwój.

Więcej informacji można uzyskać na stronach internetowych:

 <https://www.slovenia-green.si/slovenia-green-routes/>

 <https://www.slovenia.info/en/business/green-scheme-of-slovenian-tourism>

Szkocja Net Zero — plan działań na rzecz klimatu

Szkocja dąży do osiągnięcia zero-emisyjności do 2045 roku, a działania na rzecz klimatu są uwzględnione w strategii rozwoju turystyki "Scotland Outlook 2030" oraz "Strategii transformacji gospodarczej" szkockiego rządu. Zdając sobie sprawę z tego, że zmiany klimatyczne zagrażają naturalnym i kulturowym zasobom Szkocji, oraz wpływu branży turystycznej i MICE na środowisko naturalne, VisitScotland opublikowała 3-letni plan "Destination Net Zero Climate Action Plan", który ma wesprzeć działania branży i pomóc osiągnąć zero-emisyjność Szkocji do 2045 roku.

VisitScotland już wcześniej podejmowała działania na rzecz klimatu, m.in. ogłosiła stan zagrożenia klimatycznego i jest sygnatariuszem-założycielem Deklaracji z Glasgow w sprawie działań na rzecz klimatu w turystyce. Destination Net Zero Climate Action Plan na lata 2023-2026 to kolejny krok na tej drodze i oficjalne zobowiązanie VisitScotland do wspierania sektora turystycznego w osiągnięciu zero-emisyjności.

Priorytetowe obszary działania:

- Monitorowanie emisji gazów cieplarnianych.

- Promowanie efektywności energetycznej i odnawialnych źródeł energii.
- Promowanie efektywnego wykorzystania zasobów naturalnych, redukcji odpadów i odpowiedzialnej konsumpcji.
- Zachęcanie do niskoemisyjnego transportu.
- Adaptację do zmian klimatu i odbudowę środowiska naturalnego.

W ramach planu, VisitScotland zobowiązała się do:

- Koordynacji działań na rzecz klimatu w branży turystycznej
- Zapewnienia doradztwa, szkoleń i innych narzędzi, które pozwolą firmom opracować plany działania na rzecz klimatu.
- Udostępnienia danych i informacji, które pomogą przedstawicielom branży i interesariuszom podejmować świadome decyzje.
- Wspierania i tworzenia produktów niskoemisyjnych.
- Organizacji kampanii informacyjnych adresowanych do turystów, promujących niskoemisyjne usługi.
- Współpracy z partnerami w celu dzielenia się najlepszymi praktykami i rozwiązaniami.
- Corocznego raportowania na temat zrealizowanych działań.

Więcej informacji można uzyskać na stronie internetowej:

 <https://www.visitscotland.org/about-us/what-we-do/our-plans/destination-climate-action-plan>

5.3. Rekomendacje

W ostatniej części raportu przedstawione są konkretne sugestie i działania mające na celu wzmocnienie praktyk zrównoważonego rozwoju turystyki w województwie śląskim. Rekomendacje te opierają się na przeprowadzonych analizach, zgromadzonych danych i wnioskach, i mają służyć jako drogowskaz dla decydentów, organizacji turystycznych i innych podmiotów zaangażowanych w rozwój turystyki w regionie. Poniżej przedstawione rozwiązania mogą posłużyć jako pierwszy krok na dalszej drodze regionu w kierunku zrównoważonego rozwoju turystyki.

Monitoring i raportowanie rozwoju zrównoważonego w turystyce

Wprowadzenie kompleksowego monitoringu i raportowania wskaźników rozwoju zrównoważonego turystyki dla efektywniejszej realizacji strategii rozwoju turystyki w województwie śląskim. Obecnie "Program rozwoju turystyki" jedynie pobieżnie odnosi się do zrównoważonego rozwoju, dlatego zaleca się dodanie konkretnych, mierzalnych wskaźników obejmujących aspekty środowiskowe, społeczno-ekonomiczne i kulturowe.

Monitoring wskaźników zrównoważonego rozwoju turystyki pozwala na bieżące śledzenie i ocenę skutków działalności turystycznej w regionie, umożliwiając podejmowanie odpowiednich działań w celu minimalizowania negatywnego wpływu i wzmacniania pozytywnego wpływu turystyki. Dzięki systematycznemu monitorowaniu można identyfikować kluczowe obszary wymagające wsparcia, optymalizować alokację zasobów oraz dostosowywać strategię do rzeczywistych potrzeb i wyzwań. Wprowadzenie mierzalnych wskaźników zapewni transparentność działań, ułatwi komunikację efektów działań z interesariuszami i mieszkańcami oraz wzmocni fundamenty pod długoterminowy, zrównoważony rozwój turystyki w województwie śląskim.

Przykładowe wskaźniki, które warto mierzyć i raportować publicznie

Środowiskowe

Poziom zanieczyszczenia powietrza w najczęściej odwiedzanych miejscach; emisja CO₂ od transportu turystycznego; stan wód (np. jakość wody w jeziorach rekreacyjnych); zużycie wody i energii w obiektach turystycznych; ilość odpadów generowanych przez turystów; wskaźniki bioróżnorodności (np. liczba gatunków chronionych w rezerwach przyrody), itp.

Ekonomiczne

Liczba miejsc pracy w sektorze turystycznym (np. wzrost zatrudnienia sezonowego w hotelach i restauracjach); udział przychodów z turystyki w regionalnym PKB (np. dane o wpływie turystyki na lokalny rynek); średnie wydatki turystów w regionie (np. kwoty wydawane na lokalne produkty i usługi); wpływ turystyki na rozwój lokalnych przedsiębiorstw (np. liczba nowych firm świadczących usługi turystyczne) zrównoważonej.

Społeczne

Poziom satysfakcji mieszkańców z turystyki (np. ankiety dotyczące wpływu turystyki na codzienne życie); odsetek obiektów i usług dostępnych dla osób z niepełnosprawnościami; zmiany demograficzne (np. migracja spowodowana wzrostem kosztów życia w turystycznych miejscowościach).

Kulturowe

Liczba wydarzeń i inicjatyw promujących lokalną kulturę (np. liczba festiwali i warsztatów związanych z tradycjami regionu); stan ochrony obiektów dziedzictwa kulturowego (np. liczba odnawianych zabytków i muzeów); zaangażowanie lokalnych społeczności w działania turystyczne (np. współpraca z lokalnymi artystami).

Zaangażowanie branży turystycznej w zrównoważony rozwój

Zaangażowanie branży turystycznej w zrównoważony rozwój jest kluczowe dla osiągnięcia długoterminowych celów ekologicznych, społecznych i ekonomicznych. Wprowadzenie zrównoważonych praktyk pozwoli firmom turystycznym na bardziej efektywne zarządzanie zasobami, co przyczyni się do ochrony środowiska, wspierania lokalnych społeczności oraz zwiększenia atrakcyjności regionu dla świadomych ekologicznie turystów. Działania te przyczynią się także do budowy pozytywnego wizerunku regionu jako lidera w zrównoważonym rozwoju turystyki.

Co można zrobić?

Budowanie świadomości i szkolenia

Prowadzenie kampanii informacyjnych i szkoleń jest niezbędne do zwiększenia świadomości na temat zrównoważonego rozwoju wśród firm turystycznych. Kampanie te mogą być realizowane za pomocą mediów społecznościowych, broszur informacyjnych, webinarów i konferencji. Dzięki temu przedsiębiorcy mogą łatwo zdobyć wiedzę na temat korzyści płynących ze zrównoważonego rozwoju oraz dowiedzieć się, jak wprowadzać takie praktyki w swojej działalności.

Lokalne nagrody i systemy motywacyjne

Wprowadzenie lokalnych nagród i wyróżnień za wdrażanie innowacyjnych, zrównoważonych rozwiązań w branży turystycznej może również motywować przedsiębiorców do podejmowania bardziej zaawansowanych działań. Mogą to być również systemy wsparcia, dodatkowa promocja lub inne instrumenty, które zmotywują firmy do działania w tym zakresie.

Narzędzia wsparcia w uzyskaniu międzynarodowych programów certyfikacji

Województwo powinno nie tylko promować, ale wspierać firmy turystyczne w uzyskaniu międzynarodowych programów certyfikacji rozwoju zrównoważonego. Narzędziami wsparcia mogą być zestawy dobrych praktyk, gotowe do wdrożenia rozwiązania i dokumenty czy też programy dofinansowania. Wpisanie się w międzynarodowe standardy (i wyjście naprzeciw unijnej dyrektywie Green Claims) może stanowić dodatkową motywację dla lokalnych przedsiębiorstw, zwiększając ich konkurencyjność i atrakcyjność na rynku turystycznym.

Promocja liderów turystyki zrównoważonej

W destynacjach, w których świadomość na temat turystyki zrównoważonej jest niewielka, bardzo ważne jest, aby wspierać pionierów, czyli te podmioty, które aktywnie angażują się w działania proekologiczne i prospołeczne.

Dlaczego jest to ważne?

Aktywne promowanie liderów turystyki zrównoważonej, takich jak hotele, biura podróży i atrakcje turystyczne, przynosi wiele korzyści zarówno dla samej destynacji turystycznej, jak i dla szeroko pojętej branży turystycznej. Promowanie liderów turystyki zrównoważonej stanowi inspirację dla innych podmiotów w branży turystycznej. Poprzez wyróżnianie tych podmiotów, destynacja turystyczna stawia wyraźny sygnał, że zrównoważony rozwój jest priorytetem. To motywuje inne podmioty do wdrażania podobnych praktyk, aby nadążyć za liderami i utrzymać konkurencyjność, co prowadzi do rozprzestrzeniania się praktyk zrównoważonych na szerszą skalę. Z drugiej strony, promowanie liderów turystyki zrównoważonej pomaga w kreowaniu pozytywnego wizerunku destynacji turystycznej. Turystom coraz bardziej zależy na podróżach zgodnych z zasadami zrównoważonego rozwoju, a wspieranie i promowanie odpowiedzialnych podmiotów sprawia, że destynacja jest postrzegana jako atrakcyjne i odpowiedzialne miejsce do odwiedzenia.

Co można zrobić?

Poniżej kilka przykładowych działań, które pomogą wypromować liderów turystyki zrównoważonej:

Informacja w materiałach marketingowych

Promocja najbardziej ekologicznych i odpowiedzialnych społecznie hoteli, biur podróży i atrakcji turystycznych poprzez włączenie ich do oficjalnych przewodników i materiałów promocyjnych, oraz wyróżnienie ich na stronie internetowej regionu. Informacje o tych podmiotach powinny być wyeksponowane, aby przyciągnąć turystów, którzy poszukują zrównoważonych opcji podróży.

Organizacja konkursów i nagród

Organizacja konkursów i nagród, które wyróżniają najbardziej ekologiczne i odpowiedzialne społecznie podmioty w branży turystycznej. Takie inicjatywy będą promowane szeroko,

przyciągając uwagę turystów i wzbudzając ich zainteresowanie tymi podmiotami, a jednocześnie wzbudzają zainteresowanie i zdrową konkurencję wśród pozostałych przedsiębiorstw turystycznych.

Produkty turystyczne w oparciu o najbardziej zrównoważone podmioty

Tworzenie nowych produktów i szlaków turystycznych, w których główną rolę grają podmioty, które praktykują zasady turystyki zrównoważonej. Dzięki temu, z jednej strony, w destynacji pojawią się unikalne produkty dla turystów, a z drugiej - wyróżnione zostaną te przedsiębiorstwa, które działają na rzecz ochrony środowiska, ochrony kultury i społeczności lokalnych.

Zintegrowane działania na rzecz klimatu

W związku z wyzwaniami klimatycznymi, logicznym krokiem byłoby zatwierdzenie planu działań na rzecz klimatu w obszarze turystyki. Województwo śląskie mogłoby dołączyć do sygnatariuszy **Deklaracji z Glasgow** w sprawie zmian klimatycznych.

Destynacje turystyczne odgrywają kluczową rolę w walce z zmianami klimatu, ponieważ są odpowiedzialne za znaczący odsetek emisji gazów cieplarnianych i bezpośrednio narażone na skutki tych zmian, takie jak erozja czy skrajne warunki pogodowe. Tereny górskie są szczególnie wrażliwe na zmiany klimatyczne. Działania na rzecz ochrony klimatu nie tylko chronią środowisko i zasoby naturalne, ale także zabezpieczają źródła utrzymania społeczności lokalnych, odpowiadają na rosnące oczekiwania ekologicznie świadomych turystów i zapewniają długoterminową rentowność sektora turystycznego.

Co można zrobić?

Mierzenie i monitorowanie śladu węglowego turystyki

Podstawowym działaniem powinno być zmierzenie śladu węglowego branży turystycznej i hotelarskiej, w tym emisji CO₂ wynikających z transportu wewnątrz i do destynacji. Powinny być postawione konkretne cele dotyczące zmniejszenia emisji i dane monitorowane i raportowane.

Ekologizacja transportu

Akcje zachęcające turystów do korzystania z transportu publicznego, takiego jak pociągi czy środki komunikacji miejskiej. Rozbudowa tras rowerowych łączących atrakcje turystyczne regionu. Strefy zamknięte dla samochodów. Promocja korzystania z pojazdów elektrycznych i tworzenie dla nich stacji ładowania.

Efektywność energetyczna

Programy zachęcające obiekty zakwaterowania i centra konferencyjne do stosowania energooszczędnych praktyk. Programy wspierające inwestycje w odnawialne źródła energii.

Zwiększenie świadomości na temat praktyk i dostępnych technologii wspierających energoefektywność.

Gospodarka odpadami

Zwiększenie świadomości na temat redukcji odpadów. Wdrożenie polityk zabraniających korzystanie z jednorazowego plastiku na terenach chronionych. Szkolenia i programy wsparcia dla hoteli i restauracji w obszarze redukcji odpadów żywnościowych i kompostowania odpadów organicznych.

Edukacja i świadomość

Akcje informacyjne w celu edukowania turystów na temat skutków zmian klimatycznych i zachęcające do ekologicznych postaw. Organizacja szkoleń i kampanii informacyjnych adresowanych do branży turystycznej, edukujące o zrównoważonych praktykach.

Odporność na zmiany klimatu

Rozwój infrastruktury turystycznej z naciskiem na odporność na ekstremalne zjawiska pogodowe, takie jak powodzie i burze. Prawidłowo opracowane i aktualizowane plany reagowania kryzysowego na poziomie destynacji oraz wsparcie sektora prywatnego w tworzeniu swoich planów działania kryzysowego. Dostosowanie oferty turystycznej do zmieniających się warunków klimatycznych.

„Raport z wdrożenia standardów turystyki zrównoważonej w województwie śląskim” opracowany został w ramach projektu „Inicjatywy, Współpraca. Turystyka zrównoważona” oraz konferencji o tej samej nazwie, która miała miejsce 2 grudnia 2024 roku w Bielsku-Białej.

Projekt ten opiera się na upowszechnianiu wiedzy oraz informacji jak zrównoważona wersja świata może się rozwijać. Bez tego w Polsce zielonej transformacji nie przeprowadzimy.

Niniejszy raport jest zwieńczeniem pracy diagnostyki i syntezy zgromadzonej wiedzy oraz najnowszych informacji na temat tego, jak zielona transformacja się dokonuje i jak zmienia turystykę Polski.

Jest to opracowanie bardzo wszechstronne, obrazujące branżę turystyki - od mobilności zaczynając, przez inwestycje, a na kreacji i wdrażaniu dóbr konsumpcyjnych i żywności kończąc. Skupiamy się też na głównych trendach oraz pokazujemy, jak meandrują myśli oraz pomysły przedsiębiorców atrakcji turystycznych czy obiektów noclegowych niejednokrotnie szukających całkiem niekonwencjonalnych rozwiązań.

Dzięki zrównoważonemu rozwojowi sektora możliwe jest tworzenie nowych miejsc pracy w regionach wiejskich, a także rozwój usług nakierowanych na zdrowie czy aktywny wypoczynek.

Wyniki badania sondażowego dla grupy losowej beneficjentów z regionu ma charakter przedstawienia zaleceń do rozwijania i wdrażania celów SDG na poziomie województwa śląskiego.

Raport grudzień 2024

Badanie sondażowe zostało zrealizowane na zlecenie Polskiej Organizacji Turystycznej, we współpracy ze Śląską Organizacją Turystyczną.

Opracowanie i redakcja 2024, Travindy, Anula Galewska

Opracowanie graficzne 2024, Travindy, Anastazja Szkarupa

Kontakt: pot.gov.pl, pot@pot.gov.pl

Partner medialny: Dziennik Rzeczpospolita Serwis Turystyka

POLSKA
ORGANIZACJA
TURYSTYCZNA

WSPÓŁPRACA
INNOWACJE
TURYSTYKA
ZRÓWNOWAŻONA